

MĚSÍČNÍ BULLETIN
ANALYTICKÉHO ODBORU
ÚSTAVNÍHO SOUDU

ÚNOR 2025

OBSAH · ABSTRAKTY

PLENÁRNÍ NÁLEZY	<ul style="list-style-type: none">• Ochrana pověsti právnických osob <u>4</u>• Odnětí státního příspěvku ve III. důchodovém pilíři <u>5</u>
SPRÁVNÍ PRÁVO	Sociální zabezpečení <ul style="list-style-type: none">• Výklad podmínek pro prominutí pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti podle zákona č. 300/2020 Sb. <u>7</u>
TRESTNÍ PRÁVO	Vazba <ul style="list-style-type: none">• Prekluzivní povaha lhůty pro podání návrhu na ponechání obviněného ve vazbě <u>8</u> Procesní <ul style="list-style-type: none">• Procesní práva vlastníka zabraných věcí jako zúčastněné osoby v odvolacím trestním řízení <u>10</u>• Přiměřenost délky zajištění majetku v rámci trestního řízení <u>11</u>• Podání žádosti poškozeného o úhradu nákladů na znalecký posudek státem <u>12</u> Adhezní řízení <ul style="list-style-type: none">• Nepřiznání náhrady nemajetkové újmy poškozené v trestním řízení <u>14</u>• Postup Ústavního soudu v případě opomenutí trestního soudu rozhodnout o adhezním nároku poškozeného <u>15</u>• Postup soudů při opakovaném rozhodování o nároku poškozeného na náhradu nemajetkové újmy <u>17</u>• Rozhodování o adhezním nároku zvláště zranitelné oběti trestním příkazem <u>18</u>
OBČANSKÉ PRÁVO	Rodinné právo <ul style="list-style-type: none">• Odůvodnění výše výživného a způsobu jeho výpočtu u komplikovaných rodinných poměrů <u>20</u> Ochrana osobnosti <ul style="list-style-type: none">• Spor osobnosti s bulvárními médii a výše náhrady nemajetkové újmy v penězích <u>21</u>

OBSAH · ABSTRAKTY

OSTATNÍ	Restituce	
	• Zachování restitučního nároku v případě žádosti restituentů o finanční náhradu a jejího přijetí v určité výši	<u>23</u>
	Odpovědnost státu za škodu	
	• Odpovědnost státu za nadměrný hluk v důsledku nezákonného rozhodnutí hygienické stanice	<u>24</u>
	Právo na soudní ochranu	
	• Nepřezkoumatelnost rozsudku Nejvyššího soudu	<u>26</u>
	• Odůvodnění náhrady nákladů poškozených k jejich účasti v trestním řízení	<u>27</u>
	Právo na přístup k soudu	
	• Vadné poučení odvolacího soudu o nepřípustnosti dovolání	<u>29</u>
	• Doložení vysokoškolského právnického vzdělání advokáta, který zastupuje spolek	<u>30</u>
	Rovnost účastníků řízení	
	• Zásada zákonné koncentrace řízení a princip rovnosti účastníků řízení	<u>31</u>
	Právo na zákonného soudce	
• Porušení práva na zákonného soudce Nejvyšším soudem přidělením věci novému senátu	<u>32</u>	
Náklady řízení		
• Tarifní hodnota pro výpočet odměny advokáta v řízení o výši pojistného plnění za nemajetkovou újmu na zdraví	<u>33</u>	
• Náhrada za daň z přidané hodnoty za úkon právního zástupce	<u>34</u>	
• Rozhodování o náhradě nákladů v řízení o vydání náhradních pozemků	<u>35</u>	
ZAHRANIČNÍ SOUDY	• Evropský soud pro lidská práva	<u>37</u>
	• Ústavní tribunál Španělska	<u>39</u>
	• Spolkový ústavní soud	<u>40</u>
ZAHRANIČNÍ PERIODIKA	• The American Journal of Comparative Law	<u>42</u>
	• European Journal of International Law	<u>42</u>
	• Oxford Journal of Legal Studies	<u>42</u>
	• Revue Générale de Droit International Public	<u>43</u>
	• Neue Juristische Wochenschrift	<u>43</u>

Pl. ÚS 26/24

15. 1. 2025

Zamítnuto

Výrok interpretativní

Jirsa Jaromír

Ochrana pověsti právnických osob

Účinná ochrana dobré pověsti právnických osob ústavně zaručená čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod vyžaduje analogické použití stejných prostředků jako při ochraně proti nekalé soutěži podle § 2988 občanského zákoníku, včetně možnosti požadovat přiměřené zadostiučinění.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Plénium Ústavního soudu nálezem ze dne 15. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy zamítlo návrh pléna na zrušení § 135 a § 2894 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (I. výrok). Interpretativním výrokem zároveň závazně vymezilo požadavky na ústavně konformní ochranu dobré víry pověsti právnických osob ve smyslu čl. 10 odst. 1 Listiny (II. výrok).

Narativní část

Plénium přezkoumávalo citovaná ustanovení občanského zákoníku v souvislosti s ústavní stížností spolku Million Chvilek, z. s., původně vedenou pod sp. zn. I. ÚS 2926/23, po postoupení plénu sp. zn. Pl. ÚS 20/24. V řízení před obecnými soudy se stěžovatel domáhal přiměřeného zadostiučinění za zásah do své pověsti. Soudy však jeho žalobu s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 23 Cdo 327/2021 zamítly. Závěr soudů, že jako právnická osoba nemá po účinnosti „nového“ občanského zákoníku právo na odčinění nemajetkové újmy, je dle stěžovatele v rozporu s čl. 10 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny a článkem 6 Úmluvy.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavně zaručená základní práva a svobody zakotvená v Listině a Úmluvě se vztahují též na osoby právnické, umožňuje-li to povaha věci. Právní úprava, která brání právnickým osobám požadovat přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou zásahem do jejich dobré pověsti, je proto neústavní. Za nejvhodnější prostředek překlenutí neústavního stavu však Ústavní soud nepovažoval zrušení přezkoumávaných ustanovení nebo jejich částí, ale dotvoření práva na základě analogie.

Učinil následující dílčí závěry: 1) Právnickým osobám svědčí právo na ochranu dobré pověsti podle čl. 10 odst. 1 Listiny a při neoprávněném zásahu do ní jim může vzniknout majetková i nemajetková újma. 2) Nemožnost právnických osob požadovat přiměřené zadostiučinění představuje zákonné omezení jejich základního práva na ochranu dobré pověsti podle čl. 10 odst. 1 Listiny, neboť jim odpírá dostatečně účinný nástroj ochrany. Takové omezení není přiměřené.

3) Účinnou ochranu pověsti právnických osob lze v rámci ústavně souladného výkladu zajistit prostřednictvím analogie, pro kterou jsou splněny nezbytné předpoklady.

Podle čl. 10 odst. 1 Listiny má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Přestože některé z těchto práv náleží svou povahou výlučně fyzickým osobám, neznamená to, že by ochrana dobré pověsti a jména nemohla být ústavně zaručena také ve vztahu k osobám právnickým. Ty nejsou jen samoúčelnou právní fikcí, ale jsou převážně nástrojem, jehož prostřednictvím mohou lidé naplňovat své zájmy. Dobrá pověst hraje klíčovou roli pro vystupování právnických osob v právních vztazích a pro naplnění práv jednotlivců, kteří se v nich sdružují. Při neoprávněném zásahu jim může vzniknout majetková i nemajetková újma.

Právo na přiměřené zadostiučinění poskytuje poškozené možnost alespoň částečně odčinit nemajetkovou újmu způsobenou poškozením její pověsti v situaci, kdy zdržovací a odstraňovací nároky nedokáží rychle reagovat na nekontrolovatelné šíření difamující informace ve veřejném prostoru. Současně umožňuje kompenzaci bez nutnosti přesně prokazovat výši škody a přímou souvislost se škodním jednáním, což je často prakticky nemožné. Absencí práva na odčinění nemajetkové újmy při zásahu do pověsti je navíc významně oslabena právní ochrana osob nevýdělečných a neúčastnících se hospodářské soutěže, které jsou vystaveny zásahům do své pověsti bez adekvátního prostředku obrany. Neodčíní-li se nemajetková újma v situaci, kdy se na újmu zásahem do pověsti právnické osoby v českém právním prostředí typicky hledí jako na újmu nemajetkovou, je obecná ochrana pověsti právnické osoby bez existence takového práva neúčinná. Při neexistenci práva na odčinění nemajetkové újmy je navíc omezena preventivně-sankční funkce ochrany pověsti právnické osoby.

Současná právní úprava vede k nesystematickému rozlišování v ochraně pověsti právnických osob. Okruh případů, pro které zákonodárce stanovil možnost odčinění nemajetkové újmy, je sice výsledkem jeho právně-politické úvahy, ta však nemůže být libovolná.

Nadto, s možností vzniku nemajetkové újmy právnické osoby i jejím nahrazováním počítá, dokonce v méně intenzivních případech (např. ochrany proti nekalé soutěži, ochrany obchodní firmy nebo proti omezování hospodářské soutěže). Nejednotný přístup může vést k nespravedlnosti a k tomu, že obdobné zásahy budou napravovány rozdílně, aniž by pro to existoval rozumný důvod. Případy, v nichž se nemajetková újma odčínuje, navíc převážně souvisí s účastí právnické osoby v obchodních vztazích, případně se zásahem do chráněných zájmů primárně majetkové povahy. Je nelogické, že pověst – související se samotnou existencí právnické osoby – takto chráněna není. Úplné odepření práva na odčinění nemajetkové újmy právnickým osobám v netypizovaných situacích vede k nepřiměřenému vychýlení rovnováhy mezi ochranou jejich dobré pověsti a svobodou projevu třetích osob. Právo na ochranu dobré pověsti nicméně nelze zneužívat např. k vedení strategických sporů proti účasti veřejnosti (SLAPPs). Odlišení výkonu práva hodného ochrany od šikany a zneužití práva, které ochrany nepožívají, je v jednotlivých případech úkolem soudů, aniž by bylo třeba preventivně omezit právo na ochranu dobré pověsti všech právnických osob.

Ústavní soud shrnul, že absence úpravy umožňující právnickým osobám domáhat se přiměřeného zadostiučinění za zásah do pověsti představuje nevědomou mezeru v zákoně, která odporuje teleologickému pozadí právního řádu a jeho hodnotové soudržnosti. Současně tím právnické osoby přicházejí o efektivní prostředek ochrany své pověsti, která je ústavně zaručena čl. 10 odst. 1 Listiny. Je proto nezbytné mezeru překlenout prostřednictvím analogie zákona podle § 10 odst. 1 občanského zákoníku, a to jednoduchým použitím stejného katalogu prostředků, jaký je stanoven pro ochranu proti nekalé soutěži v § 2988 občanského zákoníku.

Jelikož bylo možné neústavní stav překonat některým z nástrojů ústavně konformního výkladu, Ústavní soud důvody pro zrušení přezkoumávaných ustanovení neshledal a návrh pléna zamítl.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Jaromír Jirsa. Odlišné stanovisko k II. výroku nálezu a jeho odůvodnění uplatnila soudkyně Kateřina Ronovská a soudci Josef Fiala, Zdeněk Kühn, Tomáš Langášek a Jan Wintr.

Pl. ÚS 18/24

22. 1. 2025

Zamítnuto

Kühn Zdeněk

Odnětí státního příspěvku ve III. důchodovém pilíři

Právní úprava měnící obsah existujících právních vztahů mezi účastníky doplňkového penzijního spoření či penzijního připojištění a státem pouze do budoucna, vyvolává účinky nepravé retroaktivity, které jsou ústavně souladné.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Plénum Ústavního soudu nálezem ze dne 22. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy zamítlo návrh skupiny 71 poslanců Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky na zrušení § 13 odst. 1 písm. a) zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění zákona č. 462/2023 Sb., a § 29 zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění zákona č. 462/2023 Sb.

Narativní část

Napadená ustanovení do právního řádu zavedl zákon č. 462/2023 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s rozvojem finančního trhu a s podporou zajištění na stáří. Tato právní úprava od 1. 7. 2024 odňala státní příspěvek těm účastníkům, kterým stát přiznal starobní důchod. První z napadených ustanovení se týká státního příspěvku, který poskytuje Ministerstvo financí ze státního rozpočtu na doplňkové penzijní spoření.

Podle § 13 odst. 1 písm. a) zákona o doplňkovém penzijním spoření má nově nárok na státní příspěvek jen účastník doplňkového penzijního spoření, kterému nebyl přiznán starobní důchod z důchodového pojištění. Druhé z napadených ustanovení – § 29 zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem – se týká poskytování penzijního připojištění.

Navrhovatelka namítala, že napadená ustanovení zbavují starobní důchodce státního příspěvku k doplňkovému penzijnímu spoření a penzijnímu připojištění. Odebrání státního příspěvku se týká nejenom nově uzavřených smluv, ale i všech smluv stávajících. Zákonná úprava současně mnoha lidem brání systém opustit a dalším to sice umožňuje, ale pod značnými sankcemi. Napadená ustanovení tak dle navrhovatelky porušují řadu ústavně zaručených práv.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavním základem povinnosti státu zabezpečit efektivní důchodový systém je čl. 30 odst. 1 Listiny. Podle něj mají občané právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří. Podrobnosti tohoto práva stanoví zákon. Důchodový systém je postaven na dvou pilířích. Prvním je klasické důchodové pojištění. Druhým, dnes již zrušeným pilířem, bylo důchodové spoření.

Zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem a zákon o doplňkovém penzijním spoření upravují třetí penzijní pilíř. Fungování obou systémů třetího pilíře stát podporuje vyplácením státního příspěvku. Nárok na poskytnutí příspěvku ve prospěch účastníka vzniká v měsíčních intervalech. Zda byl účastníkovi přiznán starobní důchod, nehrálo pro poskytování státního příspěvku do konce roku 2023 žádnou roli. V důsledku napadené právní úpravy má nyní nárok na státní příspěvek jen ten účastník doplňkového penzijního spoření, kterému nebyl přiznán starobní důchod z důchodového pojištění. Stejná podmínka platí pro nárok na státní příspěvek účastníků penzijního připojištění.

Napadená ustanovení změnila obsah existujících právních vztahů mezi účastníky penzijního spoření a připojištění a státem pouze do budoucna. Nijak se nedotkla již vzniklých (každý měsíc vznikajících) nároků na vyplacení státního příspěvku před rokem 2024. Úprava tedy vyvolala účinky nepravé retroaktivity, u níž může výjimečně – s ohledem na princip právní jistoty a ochranu důvěry v právo – převážit zájem jednotlivce na dalším trvání staré právní úpravy nad zákonodárcem vyjádřeným veřejným zájmem na její změně. Ústavní soud však shledal, že zákonodárcem přijaté řešení neústavnost nezakládá. Prostředky uspořené díky nové úpravě zůstanou v systému třetího penzijního pilíře, budou však sloužit svému skutečnému cíli – jako dlouhodobý prostředek k odkládání úspor pro výplatu v důchodovém věku. Nadto, délka spořicí doby jako podmínka pro vznik výplaty vč. státních příspěvků se pro starší smlouvy nadále řídí úpravou účinnou do roku 2023, postačí tedy pětiletá účast.

Systém třetího penzijního pilíře ve znění před 1. 1. 2024 umožňoval účastníkům po splnění doby placení příspěvku v délce minimálně 5 let a současně dosažení věku 60 let vybrat naspořené úspory. Účastníci ve věku nad 60 let si tedy mohli po výběru dosud naspořených prostředků založit novou smlouvu o doplňkovém penzijním spoření a současně vybrat nově spořené prostředky včetně státních příspěvků a úroků již po 5 letech (podmínku věku na rozdíl od mladších účastníků splnili). Mohli tak využívat doplňkové penzijní spoření jako alternativu k jiným střednědobým investičním produktům, které nemají podporu státu. To se stalo dlouhodobým předmětem veřejné diskuze a kritiky. Podstatnou část z celkově vyplaceného státního příspěvku (cca 26 %) totiž získaly osoby v důchodovém věku (nad 65 let), které by ze systému třetího penzijního pilíře měly čerpat spíše důchodové dávky. Naopak mladší věkové kategorie byly v systému zapojeny nedostatečně, nadto výše jejich úspor a úložek byla nízká. Přijatá zákonná změna reagovala právě na nefunkčnost tohoto systému.

Napadená právní úprava představuje posílení funkce třetího penzijního pilíře jako systému dlouhodobého spoření na důchod, nikoli spoření při důchodu. Účastníci třetího penzijního pilíře tudíž nemohli oprávněně spoléhat na to, že zákonodárci podporu pro účastníky s nárokem na starobní důchod do budoucna nepřehodnotí.

Závěrem Ústavní soud uvedl, že navrhovatelkou kritizované „uzamčení“ není nucením setrvat v systému, který bez státního příspěvku postrádá ekonomický smysl. Rozlišování mezi osobami, kterým stát přiznal starobní důchod, a osobami jinými, není porušením ústavního principu rovnosti. Odmítl i argumentaci pravidly ochrany spotřebitele – účastníci tohoto systému nemají ve vztahu ke státu vůbec postavení spotřebitele. Návrh na zrušení napadených ustanovení proto jako nedůvodný zamítl.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Zdeněk Kühn. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 1937/24

6. 1. 2025

Vyhověno

Odmítnuto pro nepřípustnost

Langášek Tomáš

Výklad podmínek pro prominutí pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti podle zákona č. 300/2020 Sb.

Soud se prostřednictvím teleologického výkladu nemůže odchýlit od textu zákona do té míry, že by popřel jednoznačně vyjádřenou vůli zákonodárce. To však neznamená, že by v případě jednoznačného znění zákona vůbec nebyl prostor pro jiné výkladové metody.

Smysl a účel zákona nelze omezovat jeho textem, tj. jazykovým výkladem. Naopak, text zákona je třeba vykládat i prostřednictvím jeho smyslu a účelu.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelky obchodní společnosti FASTRA, s. r. o., zrušil I. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 6. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozsudek Nejvyššího správního soudu č. j. 4 Ads 289/2023-31 ze dne 6. 5. 2024 pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ve zbývající části návrh odmítl jako nepřípustný.

Narativní část

Okresní správa sociálního zabezpečení stěžovatelce jako zaměstnavateli uložila povinnost uhradit dlužné pojistné a penále z tohoto pojistného za červenec a srpen 2020 s tím, že v těchto měsících stěžovatelka nesplnila podmínku pro prominutí pojistného na sociální zabezpečení. Úhrn vyměřovacích základů jejích zaměstnanců totiž v tomto období nedosáhl 90 % úhrnu vyměřovacích základů za březen 2020 [§ 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 300/2020 Sb.]. Stěžovatelčiny námitky proti uvedenému rozhodnutí Česká správa sociálního zabezpečení zamítla. Stěžovatelce nevyhověly ani správní soudy. Neztotožnily se s její argumentací, podle níž v březnu 2020 svým zaměstnancům vyplatila čtvrtletní odměny i za leden a únor, což navýšilo vyměřovací základ, zatímco odměny za červenec a srpen vyplácela až v září, a že tudíž v souladu s teleologickým výkladem zákona podmínky pro prominutí pojistného fakticky splnila. Nejvyšší správní soud v napadeném rozsudku konstatoval – stejně jako před ním krajský soud i správní orgány – že zákon stanoví podmínky pro prominutí pojistného jednoznačně. Smyslem a účelem zákona bylo udržení přibližně stejné mzdové úrovně jako před vypuknutím pandemie onemocnění covid-19, podporu zaměstnavatelů však omezují taxativně stanovené podmínky.

V ústavní stížnosti stěžovatelka namítala, že posouzení soudů je čistě formalistické. Text § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 300/2020 Sb. je nedokonalý a sám o sobě vede k ústavně nesouladným důsledkům, neboť vyjímá z blaha právní úpravy zaměstnavatele, kteří část mezd svým zaměstnancům vyplácejí za delší než měsíční období,

aniž by v tomto směru sledoval legitimní cíl a byl přiměřený. Při jeho výkladu je namísto lpění na jeho doslovném znění zapotřebí přihlížet k jeho smyslu a účelu.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud se opakovaně zabýval situacemi, kdy různé výkladové metody vedou k různým výsledkům. Připomněl, že výklad jazykový představuje pouze prvotní přiblížení se k aplikované právní normě, přičemž soud není bez dalšího vázán doslovným zněním zákona. Současně poukázal na důležitost teleologického výkladu, který je způsobilý v kontextu racionální argumentace představovat významný korektiv při zjišťování obsahu právní normy. Ačkoliv se tak soud sice nemůže prostřednictvím teleologického výkladu zcela odchýlit od textu zákona, čímž by popřel vyjádřenou vůli zákonodárce, nelze podle Ústavního soudu přijmout závěr – k němuž dospěl Nejvyšší správní soud – že by v případě jednoznačného znění zákona prostor pro použití jiných výkladových metod vůbec nebyl dán.

Mezi účastníky řízení nebylo sporu o tom, že jazykový výklad vede k nepříznivému výsledku pro stěžovatelku s dopadem do jejího práva na ochranu vlastnictví. Podle doslovného znění zákona, podle něhož „úhrn vyměřovacích základů zaměstnanců v pracovním poměru za kalendářní měsíc činí alespoň 90 % úhrnu vyměřovacích základů zaměstnanců v pracovním poměru za březen 2020“, stěžovatelka podmínku pro prominutí pojistného skutečně nesplnila. Důvodem však nebylo to, že by v červenci a srpnu svým zaměstnancům snížila mzdu o více než 10 % oproti březnu, ale to, že jim v březnu vyplácela kvartální odměny, které úhrn vyměřovacích základů v tomto měsíci navýšily, a současně že jim odměny za červenec a srpen vyplácela až v září. Při vyplácení odměn v březnu 2020 přitom ještě nemohla předvídat, že by takový postup mohl negativně ovlivnit splnění podmínky podle zákona č. 300/2020 Sb., který v tu dobu nebyl ani přijat. Tyto skutečnosti však Nejvyšší správní soud dostatečně nezohlednil.

Nejvyšší správní soud nepřipustně omezil smysl a účel zákona jeho doslovným textem – jazykovým výkladem, namísto toho, aby text vykládal také prostřednictvím jeho smyslu a účelu. Jeho závěr, že v posuzovaném případě není prostor pro teleologický výklad, resp. že tento výklad není v rozporu s výkladem jazykovým, nelze považovat za ústavně souladný.

Ústavní soud není oprávněn podávat konečný výklad předmětného zákona, neboť to je úlohou především Nejvyššího správního soudu. Ten však při novém projednání stěžovatelčiny věci nesmí opomenout vzít v úvahu konkrétní okolnosti případu a při výkladu referenčního vyměřovacího základu stěžovatelky za březen 2020 musí přihlídnout zejména ke skutkovým

okolnostem, které ovlivnily jeho výši, oproti srovnávaným vyměřovacím základům, u nichž rovněž zohlední podstatné skutkové okolnosti – především jejich ovlivnění systémem pravidelných čtvrtletních odměn.

Ústavní soud z popsanych důvodů ústavní stížnosti částečně vyhověl a rozsudek Nejvyššího správního soudu pro porušení stěžovatelčina práva na soudní ochranu zrušil. V části směřující proti zbývajícím ve věci vydaným rozhodnutím ústavní stížnost odmítl jako nepřipustnou.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Tomáš Langášek. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 2387/24

29. 1. 2025

Zamítnuto

Dolanská Bányaiová Lucie

Prekluzivní povaha lhůty pro podání návrhu na ponechání obviněného ve vazbě

S ohledem na záruky spravedlivého procesu a ochranu práv obhajoby musí být lhůta pro podání návrhu na ponechání obviněného ve vazbě podle § 72 odst. 2 trestního řádu považována za lhůtu prekluzivní. Marným uplynutím této lhůty ztrácí státní zástupce právo podat návrh na prodloužení vazby; vazba obviněného se však nestává tímto momentem automaticky nezákonnou. Pokud státní zástupce nepodá včasný návrh na prodloužení vazby, má ve zbytku tříměsíční lhůty ve smyslu § 72 odst. 1 trestního řádu možnost podat obžalobu, případně přijmout jiná vazbu nahrazující opatření.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 29. 1. 2025 zamítl III. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy návrh stěžovatele I. M. na zrušení usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 8 To 74/2024-712 ze dne 30. 7. 2024 a usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 34 T 6/2024-703 ze dne 11. 7. 2024.

Narativní část

Okresní soud vzal stěžovatele v prosinci 2023 do vazby, kterou dne 28. března 2024 prodloužil. Dne 27. června 2024 podala státní zástupkyně na stěžovatele obžalobu. Usnesením ze dne 11. července 2024 krajský soud ponechal obviněného v útěkové vazbě. Proti rozhodnutí podal stěžovatel stížnost, kterou vrchní soud zamítl.

Stěžovatel namítal, že dne 14. června 2024 pozbyla jeho vazba zákonného podkladu. Státní zástupce totiž nepodal návrh na vydání rozhodnutí o dalším trvání vazby v souladu s § 72 odst. 2 trestního řádu nejpozději patnáct dnů před uplynutím tříměsíční lhůty od právní moci předchozího rozhodnutí o trvání vazby. O dalším trvání vazby měl soud dle stěžovatele rozhodnout do 28. června 2024. Návrh tedy měl státní zástupce podat nejpozději 13. června 2024, což se nestalo.

Lhůtu stěžovatel považoval za propadnou (prekluzivní), jejímž nedodržením vazba dle něj okamžitě ztratila zákonný podklad. Důvodem k nedodržení lhůt stanovených pro přípravné řízení nemůže být ani podání obžaloby.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Vazba je vždy zásahem do práv obviněného a musí být časově omezená. Opakovaná kontrola trvání důvodů vazby představuje uplatnění práva na soudní přezkum zákonnosti omezení svobody, jehož účelem je chránit osobní svobodu a předcházet špatnému zacházení s osobami zbavenými svobody. Z těchto důvodů zákon stanoví pevné lhůty pro přezkum vazby. V přípravném řízení musí soudce rozhodnout na návrh státního zástupce nejpozději každé tři měsíce, přičemž návrh musí být soudu doručen nejpozději 15 dnů před uplynutím této lhůty, a po podání obžaloby musí soud rozhodnout o ponechání ve vazbě do 30 dnů. Hlavní myšlenkou požadavků rychlosti a pravidelnosti soudního přezkumu je, aby vazebně stíhaný nesetřváral ve vazbě ještě dlouho poté, co důvody jeho zbavení svobody pominuly.

Ústavní soud se v posuzované věci zabýval určením povahy lhůty podle § 72 odst. 2 trestního řádu. V praxi ani v teorii dosud nebyla tato otázka jednoznačně vyřešena, existují dva názorové proudy. První považuje tuto lhůtu za prekluzivní, jejímž marným uplynutím vazba ztrácí zákonný podklad. Druhý ji naopak chápe jako lhůtu pořádkovou, jejímž smyslem je pouze zajistit dostatečný časový prostor pro soudce k rozhodnutí o dalším trvání vazby.

Ústavní soud se dosud k povaze lhůty pro podání návrhu na prodloužení vazby jednoznačně nevyjádřil. V minulosti se v usneseních sp. zn. I. ÚS 1863/13 či sp. zn. III. ÚS 2385/15 zabýval situacemi, kdy státní zástupce v přípravném řízení zmeškal lhůtu pro podání návrhu na rozhodnutí o dalším trvání vazby a zároveň podal před koncem tříměsíční lhůty obžalobu. V těchto případech porušení základních práv stěžovatelů neshledal.

Nyní dospěl k závěru, že lhůta podle § 72 odst. 2 trestního řádu je sice prekluzivní, ale její marné uplynutí nemá za následek okamžitou ztrátu zákonného podkladu vazby. Rozlišil dva časové úseky: tříměsíční lhůtu jako nejdelší možný čas mezi rozhodnutími soudu o prodloužení vazby dle § 72 odst. 1 trestního řádu a patnáctidenní lhůtu pro státního zástupce k podání návrhu na prodloužení vazby dle § 72 odst. 2 trestního řádu. Obě lhůty jsou prekluzivní, ale mají jiné následky. Zatímco uplynutím tříměsíční lhůty vazba pozbývá zákonného podkladu a obviněný musí být propuštěn, uplynutím patnáctidenní lhůty pouze státní zástupce ztrácí možnost žádat prodloužení vazby, přičemž vazba zůstává zákonná až do konce tříměsíční lhůty.

Ve věci stěžovatele Ústavní soud konstatoval, že tříměsíční lhůta pro soudní přezkum vazby měla uplynout 28. června 2024, přičemž den před jejím uplynutím podal státní zástupce obžalobu. Nešlo o blanketní podání s cílem napravit marné uplynutí lhůty pro návrh na prodloužení vazby, ale o řádné završení přípravného řízení. Státní zástupce podáním obžaloby přesunul řízení z přípravného řízení do řízení před soudem. V této chvíli začala běžet nová třicetidenní lhůta k rozhodnutí o trvání vazby. Není přitom rozhodné, v jaké fázi tříměsíční lhůty státní zástupce obžalobu podal.

V citovaných usneseních Ústavní soud dovodil, že za situace, kdy státní zástupce věděl, že před uplynutím lhůty tří měsíců podá obžalobu, nemělo smysl, aby podle § 72 odst. 2 trestního řádu podával nejpozději 15 dnů před uplynutím tříměsíční lhůty soudu návrh na prodloužení vazby. Soud by už o takovém návrhu po podání obžaloby nemohl rozhodnout. Skutečnost, že k přezkumu vazby došlo po více než třech měsících – v případě stěžovatele po necelých čtyřech měsících – odpovídá zákonem předvídanému a ústavně konformnímu spojení dvou výše uvedených lhůt.

Vzhledem k tomu, že Ústavní soud neshledal, že by napadená rozhodnutí porušila základní práva a svobody stěžovatele, ústavní stížnost zamítl.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Lucie Dolanská Bányaiová. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 2202/24

21. 1. 2025

Vyhověno

Odmítnuto pro zjevnou neopodstatněnost

Dolanská Bányaiová Lucie

Procesní práva vlastníka zabraných věcí jako zúčastněné osoby v odvolacím trestním řízení

Postup, kterým orgán činný v trestním řízení vlastníkově zabraných věcí jako zúčastněné osobě v trestním řízení odepře uplatňování jeho procesních práv stanovených v § 42 trestního řádu, je v rozporu s čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 a článkem 13 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a článkem 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 21. 1. 2025 zrušil III. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy k návrhu M. M. rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 9 To 37/2022-291 ze dne 17. 3. 2022 ve výrokové části, kterou byla zabráná věc ve vlastnictví stěžovatelky, pro rozpor s čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 a článkem 13 Úmluvy a článkem 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Ve zbývající části ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

Narativní část

Katastrální úřad zamítl návrh vedlejší účastnice řízení, kterým se na základě pravomocného a vykonatelného rozsudku trestního soudu domáhala zapsání vlastnického práva k nemovité věci zabrané stěžovatelce. Stejně rozhodl krajský soud o jí podané žalobě. K odvolání vedlejší účastnice řízení vrchní soud rozsudek krajského soudu změnil tak, že povolil vklad vlastnického práva vedlejší účastnice.

Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud zamítl. Zdůvodnil, že rozsudek vydaný v trestním řízení, v němž krajský soud vyslovil zabránění věci, je vkladovou listinou a nabytí právní moci vyhlášením. Projevem materiální stránky právní moci je v jeho výroku o zabránění věci závaznost rozsudku pro vlastníka zabrané věci, v tomto případě pro stěžovatelku. Závěr vrchního soudu o splnění předpokladů uvedených v § 17 odst. 4 katastrálního zákona, vyžadující, aby podle výroku tohoto rozsudku o zabránění věci došlo ke vkladu vlastnického práva ve prospěch vedlejší účastnice řízení, byl v souladu se zákonem.

Pokud stěžovatelka namítala, že trestní soudy nedostatečně zohlednily její postavení zúčastněné osoby, porušení jejích procesních práv podle Nejvyššího soudu nemohlo zpochybnit materiální stránku právní moci trestního rozsudku. Potvrdil proto závěry vrchního soudu, že zjednání nápravy nelze provést ani v řízení před katastrálním úřadem, ani před soudem v řízení podle části páté občanského soudního řádu.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Jádrem sporu i ústavní stížnosti byl nesouhlas stěžovatelky s povolením návrhu na vklad vlastnického práva k nemovitosti, původně v jejím vlastnictví, kterou jí krajský soud zabral napadený trestním rozsudkem, aniž by ovšem zajistil stěžovatelčinu účast v trestním řízení a aniž jí trestní rozsudek coby zúčastněné osobě doručil.

V napadených rozhodnutích civilních soudů Ústavní soud neshledal cokoli, co by odůvodnilo jeho kasační zásah. Vrchní soud ani Nejvyšší soud nepochybily, pokud povolily vklad vlastnického práva vedlejší účastnice k nemovité věci zabrané stěžovatelce trestním rozsudkem. Jejich závěr, že zjednání nápravy nelze provést ani v řízení před katastrálním úřadem, ani před soudem v řízení podle části páté o. s. ř., byl příléhavý.

Ústavní soud však nemohl ponechat bez povšimnutí hrubé porušení procesních práv stěžovatelky v odvolacím trestním řízení, jež vyústilo ve vydání napadeného trestního rozsudku. Vycházel přitom z nosných právních závěrů nálezů sp. zn. III. ÚS 1149/20 a sp. zn. II. ÚS 184/17, v nichž přistoupil ke zrušení trestního rozsudku ve výrokové části týkající se zabránění věci.

V dané věci bylo povinností krajského soudu při nařizování veřejného zasedání vyzkoušet o jeho konání stěžovatelku. Podle § 42 odst. 1 tr. ř. měla mít stěžovatelka procesní postavení zúčastněné osoby, jelikož ve věci bylo z podnětu odvolání státního zástupce rozhodováno o zabránění věci v jejím vlastnictví. Zúčastněné osobě musí být poskytnuta možnost, aby se k věci vyjádřila, může být přítomna při hlavním líčení a veřejném zasedání, činit při nich návrhy, nahlížet do spisů a podávat v trestním řádem stanovených případech opravné prostředky.

Tato práva a jim odpovídající povinnosti orgánů činných v trestním řízení se uplatní rovněž v odvolacím řízení, byť se zákonným omezením přístupu k mimořádným opravným prostředkům. Ustanovení § 42 odst. 2 tr. ř. zároveň ukládá orgánům činným v trestním řízení povinnost poučit zúčastněnou osobu o jejích právech a poskytnout jí možnost k jejich uplatnění.

Uvedený procesní postup krajský soud coby odvolací trestní soud nerespektoval. Takovým postupem porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu, právo na účinný opravný prostředek a právo na ochranu vlastnictví a na pokojné užívání majetku.

Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a rozsudek krajského soudu ve výrokové části týkající se zabrání věci zrušil.

Ve vztahu k rozsudkům vrchního soudu a Nejvyššího soudu ústavní stížnost odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Lucie Dolanská Bányaiová. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 2351/24

21. 1. 2025

Zamítnuto

Příbáh Jiří

Přiměřenost délky zajištění majetku v rámci trestního řízení

Při posuzování přiměřenosti délky zajištění majetku v rámci trestního řízení je nutné zvážit zejména příčiny trvajících zajištění, jakož i to, jaký vliv má průběh trestního řízení na sílu argumentů, kterými je potřeba zajištění podepírána, a jak intenzivní zásah pro dotčeného zajištění individuálně představuje.

Zajištění výlučného majetku zúčastněné osoby na dobu delší než obvyklou musí obecné soudy náležitě odůvodnit. To platí o to intenzivněji v případě, že se navrácení zajištěného majetku domáhá osoba, která v rámci trestního řízení nefiguruje jako osoba obviněná.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 21. 1. 2025 zamítl III. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy ústavní stížnost M. P. na zrušení usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 5 To 29/2024-44840 ze dne 11. 6. 2024.

Narativní část

Policejní orgán obvinil manžela stěžovatelky ze spáchání zločinu porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže v souběhu se zvláště závažným zločinem poškození finančních zájmů Evropské unie spáchaných ve spolupachatelství. Vrchní státní zastupitelství k uspokojení nároku vedlejší účastnice na náhradu škody způsobené trestným činem zajistilo nemovitosti ve vlastnictví stěžovatelky a jejího manžela. Poté podalo na manžela obžalobu pro spáchání výše uvedených trestných činů. Krajský soud ho následně obžaloby zprostil. Rozsudek s ohledem na odvolání vrchního státního zastupitelství nenabyl právní moci.

K návrhu manžela krajský soud zajištění nemovitostí zrušil. Přihlédl mj. k délce zajištění a k nepravomocnému zproštění obžaloby. Vrchní soud ústavní stížností napadeným usnesením prvostupňové rozhodnutí zrušil a návrh manžela zamítl. Podle vrchního soudu bylo zrušení zajištění předčasné, neboť zprošťující rozsudek nenabyl právní moci. Délka zajištění byla odůvodněna rozsahem a složitostí věci. Ve věci přitom nedocházelo k průtahům a byl již vydán první meritorní rozsudek.

Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítala zejména nepřiměřenou délku zajištění nemovitostí. Ústavní soud nemá být vázán závěry zamítavého nálezu sp. zn. I. ÚS 2350/24 ve věci jejího manžela.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud uvedl, že při posuzování přiměřenosti délky zajištění majetku v rámci trestního řízení je nutné zvážit zejména příčiny trvajících zajištění (zda je dáno např. složitostí věci, anebo neodůvodněnými průtahy orgánů činných v trestním řízení), jakož i to, jaký vliv má průběh trestního řízení na sílu argumentů, kterými je potřeba zajištění podepírána (zda se jeho důvodnost jeví být potvrzována dosavadním vývojem, či nikoliv), a jak intenzivní zásah pro dotčeného zajištění individuálně představuje.

Z rozhodovací činnosti Ústavního soudu nevyplývají žádné konkrétní lhůty, do kterých by muselo dojít k vydání meritorního rozhodnutí nebo od nichž je třeba posuzovat délku zajištění jako nepřiměřenou. Těmito lhůtami nejsou ani lhůty stanovené trestním řádem pro omezení osobní svobody. Existence nepravomocného zprošťujícího rozsudku je při posuzování, zda trvajících zajištění neporušuje stěžovatelčina práva, relevantní. Nejde však o skutečnost samu o sobě rozhodující. Za stejně relevantní je třeba považovat i proti zprošťujícímu rozsudku podané odvolání.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

U zajištění nemovitosti představuje zásah do vlastnického práva majitele již samotný zákaz zcizení či zatížení. Při hodnocení intenzity tohoto zásahu je relevantní, že zajištěná nemovitost může být pro běžné účely nadále využívána.

Stěžovatelkou vnímaný zásah do cti spočívající v informaci o zajištění v katastru nemovitostí je důsledkem samotného trestního řízení. Při běžném náhledu do katastru nemovitostí je k dispozici pouze obecná a z hlediska pověsti vlastníka neutrální informace o zajištění, nikoliv o probíhajícím trestním řízení.

Podle Ústavního soudu rovnováha mezi požadavkem obecného zájmu společnosti, který je zásahem sledován, a požadavkem ochrany základních práv jednotlivce napadeným usnesením narušena nebyla. Jakkoliv je více než sedmileté zajištění stěžovatelčina majetku zásahem do jejího vlastnického práva, Ústavní soud neshledal, že již došlo k jeho porušení. Délka zajištění má vysvětlení v rozsáhlosti a vrchním soudem náležitě odůvodněné složitosti trestní věci. K tomu se přidaly nižší míra, v jaké zajištění stěžovatelku fakticky omezuje, či rozsahem škody významný zájem poškozené, který by zrušení zajištění ohrozilo.

Ústavní soud nepřisvědčil argumentu stěžovatelky, že závěry zamítavého nálezu sp. zn. I. ÚS 2350/24 na její ústavní stížnost nelze použít. Zajištění majetku v trestním řízení podléhá majetkové (i nemajetkové) hodnoty bez ohledu na skutečnost, zda vlastník těchto hodnot je trestně stíhán či nikoliv. Stěžovatelka je sice zúčastněnou osobou, která se nikterak nepodílela na trestné činnosti obviněných, nicméně v dané věci není zajištěn žádný její výlučný majetek, nýbrž je zajišťován majetek obviněného manžela, který se nachází ve společném jmění manželů se stěžovatelkou. Kritéria posouzení přiměřenosti zajištění majetku ve společném jmění manželů jsou tak v dané věci stejná jako v případě obviněného manžela stěžovatelky.

Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Jiří Příbáš. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

IV. ÚS 2050/24

22. 1. 2025

Vyhověno

Kühn Zdeněk

Podání žádosti poškozeného o úhradu nákladů na znalecký posudek státem

Podle § 151a odst. 1 trestního řádu může obviněný s nárokem na bezplatnou obhajobu a poškozený s nárokem na zmocněnce požádat, aby stát uhradil náklady na znalecký posudek, pokud je tento důkaz potřebný k objasnění věci. Zákon nestanoví, že je třeba žádost podat před vyžádáním nebo získáním posudku. Trestní soudy nemohou klást na poškozené či obviněné nové povinnosti, které ze zákona nevyplývají. Pokud tak postupují, porušují jejich právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelky Jany S. (jedná se o pseudonym) zrušil IV. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 22. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 6 To 37/2024 ze dne 7. 5. 2024 a usnesení Městského soudu v Praze č. j. 74 T 2/2023-1203 ze dne 2. 2. 2024 pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Stěžovatelka vystupuje v trestním řízení jako poškozená zvláště závažným zločinem znásilnění. Soudní znalci v přípravném řízení vypracovali znalecký posudek z odvětví psychologie a psychiatrie se závěrem, že se u stěžovatelky v příčinné souvislosti se znásilněním rozvinula posttraumatická stresová porucha.

Její zmocněnec poté požádal o další znalecký posudek za účelem posouzení, zda u stěžovatelky došlo ke ztížení společenského uplatnění. Náklady na zpracování tohoto znaleckého posudku činily 28 750 Kč. Stěžovatelka nejprve městskému soudu předložila vyhotovený znalecký posudek spolu s dalšími požadovanými listinami a teprve následně požádala o úhradu nákladů státem podle § 151a odst. 1 trestního řádu. Městský soud žádost zamítl s odůvodněním, že stěžovatelka měla požádat o úhradu nákladů ještě před vyžádáním posudku. Stížnost stěžovatelky vrchní soud rovněž zamítl.

Stěžovatelka trestní soudy kritizovala za nesprávný jazykový výklad § 151a odst. 1 trestního řádu, který podle ní nevyžaduje předchozí žádost poškozeného, a poukázala na rozpor s teleologickým výkladem.

Zároveň namítla, že soudy měly v případě pochybností odměnu znalce pouze krátit a že se vůbec nevypořádaly s otázkou potřebnosti posudku.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud připomněl, že Listina základních práv a svobod chrání ústavní práva obviněných i poškozených, přičemž § 151a trestního řádu se vztahuje na oba tyto subjekty. Podle odstavce 1 tohoto ustanovení může obviněný s nárokem na bezplatnou obhajobu a poškozený s nárokem na zmocněnce požádat, aby stát uhradil náklady na znalecký posudek, pokud je tento důkaz potřebný k objasnění věci. Zákonodárce tímto ustanovením posílil práva obviněných i poškozených v trestním řízení a zajistil jim efektivní uplatnění jejich participačních práv. Smyslem této úpravy je umožnit stranám nejen navrhnout a provádět důkazy, ale také si opatřovat znalecké posudky. Ze samotného textu zákona ani jeho souvislostí však jednoznačně nevyplývá, že by žádost musela být podána před vyžádáním znaleckého posudku.

Ústavní soud upozornil na rozdíly v argumentaci městského a vrchního soudu ohledně nutnosti podat žádost podle § 151a trestního řádu před vyžádáním znaleckého posudku. Městský soud uvedl, že tento postup vyplývá z dikce zákona a z pravidla, že stát neproplatí smlouvenou odměnu znalce. Vrchní soud však tuto argumentaci odmítl a zdůvodnil požadavek na předchozí žádost nutností posoudit potřebnost posudku.

Ústavní soud s touto argumentací nesouhlasil, protože není zřejmé, proč by soud měl rozhodovat o potřebnosti posudku ještě před jeho vypracováním. Vrchní soud navíc nevysvětlil, proč se odvolává na účel zákona, když samotná dikce § 151a trestního řádu ke spornému výkladu nevede.

Ústavní soud přisvědčil stěžovateli, že ústavní ochrana práv poškozených či obviněných nevyklučuje, aby poškozený podal žádost o úhradu nákladů státem až po vyžádání nebo získání znaleckého posudku. Tento postup sice nese riziko zamítnutí žádosti o proplacení, avšak neospravedlňuje restriktivní výklad trestních soudů v dané věci. V některých případech může být okamžité vypracování posudku jedinou možností k efektivnímu uplatnění práv, například z důvodu rychle se měnících okolností. Čekání na rozhodnutí podle § 151a trestního řádu by tak mohlo znemožnit získání relevantního důkazu.

Trestní soudy pochybily, když žádost stěžovatelky zamítly z formálního důvodu, který zákon neukládá, a vůbec se nezabývaly otázkou, zda byl znalecký posudek nezbytný pro objasnění věci nebo zda již obdobný důkaz neopatřil jiný orgán činný v trestním řízení. Tímto postupem porušily práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto jejich rozhodnutí zrušil.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Zdeněk Kühn. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

II. ÚS 3160/24

8. 1. 2025

Vyhověno

Šámal Pavel

Nepřiznání náhrady nemajetkové újmy poškozené v trestním řízení

Obecný soud má v trestním řízení povinnost svým postupem usilovat o naplnění podmínek pro přiznání náhrady škody či nemajetkové újmy v adhezním řízení. Pokud soud adhezní nárok nepřizná, ačkoli jsou pro to splněny zákonné podmínky, a své závěry náležitě neodůvodní, porušuje ústavně zaručené právo oběti na spravedlivý proces a soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod i její právo na ochranu tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelky H. P. zrušil II. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 8. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Krajského soudu v Brně č. j. 5 To 175/2024-208 ze dne 28. 8. 2024 v části, jíž bylo rozhodnuto o nároku stěžovatelky na náhradu jiné nemajetkové újmy, a to pro rozpor s čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 7 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Stěžovatelka jako poškozená vznesla v trestním řízení nárok na náhradu jiné nemajetkové újmy ve výši 200 000 Kč z důvodu následných zdravotních komplikací a psychických následků způsobených v důsledku dopravní nehody. Městský soud stěžovatelku s jejím nárokem odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních. V odůvodnění k vznesenému nároku stěžovatelky pouze uvedl, že ke zjištění posttraumatické stresové poruchy by bylo třeba odbornějšího vyjádření než jedné psychiatricky, a že k samotné výši uvedené náhrady stěžovatelka nepředložila žádné relevantní důkazy. Poukázal rovněž na spoluzavinění stěžovatelky, která svou nekázní měla na způsobení předmětné dopravní nehody značný vliv. V okamžiku, kdy ji srazilo auto, se totiž na koloběžce pohybovala na přechodu pro chodce.

Krajský soud napadeným usnesením odvolání stěžovatelky zamítl. Dle něj městský soud neměl k dispozici důkazy, na základě kterých by mohl rozhodnout o uplatněném nároku na náhradu další nemajetkové újmy. Krajský soud stejně jako městský soud sice neměl pochybnosti o tom, že stěžovatelka může mít kromě nároku na náhradu bolestného nárok na náhradu další nemajetkové újmy. Uzavřel však, že k rozhodnutí o daném nároku by bylo nutné doplnit dokazování znaleckým posudkem, což by trestní řízení značně prodloužilo.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud odkazem na svoji předchozí judikaturu konstatoval, že z práva na ochranu tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny plyne princip úplné náhrady újmy majetkové i nemajetkové tomu, kdo utrpěl újmu na zdraví.

Uvedl, že v posledních letech došlo ke značnému legislativnímu, judikatornímu i doktrinárnímu vývoji směrem k silnější ochraně práv na poli postavení poškozených v trestním řízení, přičemž ke změně náhledu na postavení poškozeného došlo i v souvislosti s uplatňováním adhezního nároku. Adhezní řízení se totiž nenachází mimo ústavní rámec pravidel vyplývajících z práva na soudní ochranu. Součástí tohoto práva dle čl. 36 odst. 1 Listiny je i právo na odůvodnění rozhodnutí soudu a zákaz svévole, i když požadavky na odůvodnění adhezního výroku jsou z ústavněprávního hlediska nižší. To však neznamená, že odůvodnění může být libovolné a arbitrární.

Možnost Ústavního soudu zasahovat do rozhodnutí, kterým byl poškozený odkázán se svým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních, je omezená. Důvodem je, že většinu pochybení v adhezním řízení lze následně napravit právě v řízení občanskoprávním. Při odkazování poškozených na občanskoprávní řízení by trestní soudy měly mimo jiné zvážit, do jaké míry bude v daném řízení naplněn účel ochrany obětí trestných činů. V občanském soudním řízení se totiž oběť nutně znovu setká s pachatelem trestné činnosti, což může vést až k její rezignaci na další uplatňování práv.

Ústavní soud po posouzení věci dospěl k závěru, že rozhodující obecné soudy nevyvinuly potřebné úsilí. Stěžovatelku odkázaly s jejím nárokem na náhradu jiné nemajetkové újmy do civilního řízení s tím, že neunesla důkazní břemeno, aniž by ústavně konformním způsobem vysvětlily, proč jim dosavadní skutková zjištění o nároku stěžovatelky nepostačují a nedovolují rozhodnout přímo v adhezním řízení.

Za nedostačující považoval především skutečnost, že v projednávaném případě uplatněného nároku na náhradu nemajetkové újmy v trestním řízení bylo zřejmé, že zjištěný skutkový stav soudům umožňoval právně posoudit intenzitu způsobených psychických útrap poškozené, zejména pokud v popisu skutku ve výroku o vině rozsudek městského soudu uvádí, že zranění poškozené bylo spojeno s rozvojem příznaků posttraumatické stresové poruchy.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

Z toho důvodu soudy měly minimálně o části vzneseného nároku rozhodnout již v adhezním řízení. Podstatné je, že z lékařské zprávy psychiatricky jednoznačně plyne, že stěžovatelka má v důsledku dopravní nehody psychické problémy. Jejich existenci tak nebylo třeba prokazovat dalším znaleckým dokazováním. Žádný z rozhodujících soudů řádně nevysvětlil, z jakého důvodu o daném nároku nerozhodly, ani zčásti, v adhezním řízení. Odkázání na řízení ve věcech občanskoprávních by připadalo v úvahu až v případě zjišťování, zda stěžovatelka trpí dalšími trvalejšími zdravotními následky.

Ústavní soud uzavřel, že ačkoli bylo v trestním řízení bez pochybností prokázáno, že stěžovatelka v důsledku předmětné dopravní nehody vedle způsobených zranění trpí i psychickými problémy, městský i krajský soud se újmou způsobenou duševním strádáním odmítly řádně zabývat.

Došlo proto k porušení práva na spravedlivý proces a soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 i jejího práva na ochranu tělesné a duševní integrity dle čl. 7 odst. 1 Listiny.

Soudcem zpravodajem v dané věci byl Pavel Šámal. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 1876/24

7. 1. 2025

Vyhověno

Zamítnuto

Příbáh Jiří

Postup Ústavního soudu v případě opomenutí trestního soudu rozhodnout o adhezním nároku poškozeného

Pokud soud v trestním řízení nerozhodne o řádně a včas uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody a nemajetkové újmy, poruší jeho základní právo podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

V případě porušení základního práva poškozeného je nutno individuálně posoudit odůvodněnost kasace rozhodnutí o vině a trestu, v němž výrok o náhradě škody a nemajetkové újmy chybí, s ohledem na možný nepřiměřený zásah do ústavně zaručených práv obviněného.

V případě, kdy některý výrok chybí, může Ústavní soud namísto kasace přikázat obecnému soudu vydání doplňujícího rozhodnutí.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 7. 1. 2025 vyhověl III. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy ústavní stížnosti R. V., neboť trestním příkazem Okresního soudu v Olomouci č. j. 7 T 24/2024-86 ze dne 22. 2. 2024, kterým nebylo rozhodnuto o nároku R. V. na náhradu škody a nemajetkové újmy, bylo porušeno jeho ústavně zaručené základní právo podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud přikázal Okresnímu soudu v Olomouci, aby ve věci vedené pod sp. zn. 7 T 24/2024 rozhodl doplňujícím rozhodnutím o nároku R. V. na náhradu škody a nemajetkové újmy. Ve zbytku ústavní stížnost zamítl.

Narativní část

Napadeným trestním příkazem uznal okresní soud obviněného vinným přečinem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti, jehož se dopustil při řízení osobního motorového vozidla, když přehlédl a srazil stěžovatele příjíždějícího na motocyklu. Okresní soud obviněného odsoudil k trestu odnětí svobody v délce trvání 12 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu 24 měsíců a v téže délce trvání mu uložil trest zákazu řízení motorových vozidel. O nároku stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy a náhradu škody nerozhodl a odkázal stěžovatele s jeho nárokem na řízení občanskoprávní.

Stěžovatel v ústavní stížnosti především namítal, že soud v trestním příkaze nerozhodl o jeho uplatněném nároku na náhradu škody a nemajetkové újmy, ačkoliv se s ním řádně a včas připojil k trestnímu řízení. Poukazoval na nevýhody spojené s civilním řízením, jako je sekundární viktimizace, délka řízení a nutnost zaplatit soudní poplatky.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud zdůraznil, že trestní soudy mají povinnost svým postupem usilovat o naplnění podmínek pro přiznání náhrady újmy již v adhezním řízení. Možnosti odkázat poškozeného s jeho nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních nelze nadužívat.

Nespravedlivé rozhodnutí, a tím spíše „nerozhodnutí“ o nárocích poškozeného, umocňuje primární újmu způsobenou trestným činem. Náprava újmy obětí trestné činnosti dle judikatury Ústavního soudu souvisí s veřejnoprávní povinností státu objasnit trestnou činnost zasahující ústavní práva, napravit jí způsobenou újmu na těchto právech a zajistit oběti přiměřenou ochranu před jejím opakováním. Nesplněním této povinnosti vzniká tzv. druhotná újma.

Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovateli z důvodu opomenutí rozhodnutí okresního soudu o jeho adhezním nároku vznikla druhotná újma, která byla umocněna jeho pokročilým věkem. Takovým postupem soud porušil stěžovatelovo právo podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Postup okresního soudu Ústavní soud vyhodnotil jako tzv. nesprávný úřední postup ve smyslu zákona o odpovědnosti státu za škodu. Vznikla-li stěžovateli v příčinné souvislosti s tímto postupem škoda, je oprávněn domáhat se stanoveným postupem náhrady této škody.

Stěžovatel se nachází ve znevýhodněném postavení, jelikož při uplatňování svého nároku u civilního soudu bude na základě povinnosti uhradit soudní poplatky vyzván k jeho zaplacení, což ho vystaví nutnosti činit procení úkony za účelem jeho prominutí. Stěžovateli nemůže jít pochybení státu (okresního soudu) k tíži, podmiňování vedení řízení o jeho nároku úhradou soudního poplatku by proto zakládalo porušení jeho práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Trestní řád umožňuje v rámci rozhodování o opravných prostředcích řádných i mimořádných vydání doplňujícího rozhodnutí v případě, kdy nižší soud z nějakého důvodu některý z výroků opomněl (§ 259 odst. 2 a § 265l odst. 2 trestního řádu). Ústavní soud tento postup akceptoval.

Z výše uvedených důvodů proto ústavní stížnosti vyhověl. Ve snaze minimalizovat zásah do ústavně zaručených práv odsouzeného však napadený trestní příkaz nezrušil, nýbrž přikázal okresnímu soudu vydat dodatečné, tzv. doplňující, rozhodnutí o nároku stěžovatele na náhradu škody a nemajetkové újmy. V části požadující zrušení napadeného trestního příkazu ústavní stížnost zamítl.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Jiří Příbáš. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

IV. ÚS 1551/23

15. 1. 2025

Vyhověno

Baxa Josef

Postup soudů při opakovaném rozhodování o nároku poškozeného na náhradu nemajetkové újmy

Trestní soudy mají primárně rozhodovat o adhezních nárocích tak, aby poškození dosáhli plného odškodnění již v trestním řízení, obzvláště pokud rozhodovaly o náhradě nemajetkové újmy opakovaně. Trestní soudy zároveň nemohou na poškozené klást excesivní požadavky z hlediska prokázání oprávněnosti adhezních nároků. Jiný postup představuje porušení práva poškozeného na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv avšvobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatele M. Š. zrušil IV. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 15. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Nejvyššího soudu č. j. 8 Tdo 1157/2022-885 ze dne 28. 2. 2023 v částech, jimiž bylo rozhodnuto o nároku stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy, pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny a s čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Narativní část

Soud uznal vedlejší účastnici vinnou z přečinu křivého obvinění a křivé výpovědi. Na základě její výpovědi orgány činné v trestním řízení zahájily proti stěžovateli trestní stíhání a vzaly ho do vazby. O nároku stěžovatele na náhradu nemajetkové újmy rozhodovaly trestní soudy opakovaně. Nejvyšší soud ho nakonec napadeným rozhodnutím odkázal s celým nárokem na řízení ve věcech občanskoprávních.

Stěžovatel namítal, že Nejvyšší soud svým rozhodnutím zcela popřel jeho nárok na náhradu nemajetkové újmy a vrátil řízení o pět let zpět, přestože existovaly dostatečné důkazy o jeho posttraumatické stresové poruše a Nejvyšší soud tak mohl o nároku rozhodnout.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud se zaměřil na ústavní požadavky kladené na rozhodování adhezních nároků a související ochranu základních práv poškozených v trestním řízení. Trestní soudy rozhodují o adhezních nárocích právě proto, aby poškození mohli získat plné odškodnění už v trestním řízení a nemuseli vést další civilní spory, zejména když se v trestním řízení prokazuje vznik škody, její výše, původce, jednání, následek, příčinná souvislost a zavinění (nález sp. zn. I. ÚS 1222/22). Dle § 228 trestního řádu soud může poškozeného odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních pouze, není-li podle výsledků dokazování pro vyslovení povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích podklad nebo bylo-li by pro rozhodnutí o povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích třeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení.

Možnost odkázat poškozeného na občanskoprávní řízení není volitelnou variantou. Soud ji má využít pouze, pokud o nároku nelze z výše uvedených důvodů rozhodnout již v trestním řízení.

Ústavní soud upozornil, že v projednávané věci trestní soudy rozhodovaly o nároku na náhradu nemajetkové újmy stěžovatele celkem devětkrát v průběhu téměř čtyř let, a v nálezu podrobně průběh rozhodování soudů zrekapituloval. Zdůraznil, že opakované projednávání nároku na náhradu nemajetkové újmy vyžadovalo od soudů důsledný a jednotný přístup k jeho posouzení. Jednotlivé soudy však v průběhu řízení svůj pohled na důkazní požadavky měnily. Nejprve považovaly znalecký posudek za klíčový, později ho označily za nadbytečný. Podle Nejvyššího soudu nemohl městský soud vycházet pouze ze znaleckého posudku, ale měl jej hodnotit podle svého vlastního přesvědčení. Vytýkal mu nedostatečné odůvodnění a skutečnost, že příčinu posttraumatické stresové poruchy stěžovatele nezhodnotil v širším kontextu.

Závěr Nejvyššího soudu, že s ohledem na stávající důkazní situaci nebylo možno rozhodnout o nároku poškozeného na náhradu za ztížení společenského uplatnění, shledal Ústavní soud nesprávným. Soudní spis obsahoval dostatek podkladů pro rozhodnutí. Pokud Nejvyšší soud nebyl spokojen s hodnocením důkazů a odůvodněním městského soudu, měl dostatek informací k tomu, aby sám posoudil, jestli se u stěžovatele skutečně ustálily následky na něm spáchaného trestného činu ztížení jeho společenského uplatnění. V tomto ohledu tedy mohl odůvodnění městského soudu o oprávněnosti nároku na náhradu nemajetkové újmy doplnit, případně sám znovu rozhodnout. Požadavek Nejvyššího soudu na doplnění výsledku stěžovatele ohledně jeho pocitů po propuštění z vazby je vzhledem k opakovaným právním pokynům a rozsahu dokazování nadměrný. Soud nemůže po poškozeném požadovat, aby sám rozlišoval mezi vlivem trestního stíhání jako celku a vazby na jeho psychický stav, když jeho výpovědi jasně ukazují, že tyto aspekty vnímá jako propojené. Jejich posouzení náleží výhradně soudu.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

Výše uvedeným postupem Nejvyšší soud porušil právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud proto jeho rozhodnutí zrušil.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Josef Baxa. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

IV. ÚS 2118/24

22. 1. 2025

Vyhověno

Odmítnuto pro zjevnou neopodstatněnost

Hulmák Milan

Rozhodování o adhezním nároku zvláště zranitelné oběti trestním příkazem

Úroveň ochrany práva poškozeného na náhradu újmy za závažné zásahy do lidské důstojnosti a osobní integrity nelze snižovat s poukazem na to, že soud o nároku rozhodl v řízení o trestním příkazu.

Za závažný zásah do lidské důstojnosti nebo osobní integrity, který plyne ze samotné podstaty trestného činu, za který byl obžalovaný odsouzen, je trestní soud povinen přiznat poškozenému náhradu újmy alespoň za tuto újmu na jeho základních právech, a to i bez dalšího dokazování. To platí zejména u zvláště zranitelných obětí.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelky Jany S. (jedná se o pseudonym) a Evangelické církve metodistické zrušil IV. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 22. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy část výroku trestního příkazu Okresního soudu v Jihlavě č. j. 13 T 46/2024-254 ze dne 28. 5. 2024, jímž byla první stěžovatelka se svým nárokem na náhradu nemajetkové újmy odkázána na řízení ve věcech občanskoprávních, a to pro porušení čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ústavní stížnost druhé stěžovatelky odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

Narativní část

Okresní soud obviněného odsoudil za spáchání přečinů sexuálního nátlaku a poškozování cizích práv. Jako kazatel přiměl Janu S. k souloži a dalším sexuálním aktivitám a zneužil přitom její zranitelnosti a své autority. Církvi pak poskytl nepravdivé informace o důvodech svého odchodu z předchozího působení v jiné církvi.

Po vznesení obvinění stěžovatelky uplatnily nárok na náhradu újmy. Jana S. požadovala 500 000 Kč za psychické útrapy v podobě nutnosti pravidelných návštěv psycholožky a sebevražedných myšlenek. Církve žádala 300 000 Kč za poškození pověsti spojené s mediálním zásahem a oslabením důvěry žen v duchovní. Okresní soud přiznal první stěžovatelce postavení zvláště zranitelné oběti. S nároky na náhradu nemajetkové újmy obě stěžovatelky odkázal na občanskoprávní řízení. Jelikož rozhodl trestním příkazem, jeho rozhodnutí neobsahovalo odůvodnění.

Stěžovatelky argumentovaly judikaturou Ústavního soudu, podle níž mají o adhezních nárocích rozhodovat přímo trestní soudy, zejména u zvláště zranitelných obětí, aby nedocházelo k druhotné viktimizaci.

Podle nich okresní soud tento požadavek nesplnil, když je odkázal na civilní řízení, přestože v popisu skutku výslovně konstatoval, že utrpěly újmu. Jana S. namítala, že civilní řízení by pro ni bylo zdravotně, časově i finančně náročné a traumatizující, zatímco druhá stěžovatelka uvedla, že by pro ni představovalo časovou a finanční zátěž.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

První stěžovatelka se stala obětí trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, přičemž okresní soud v popisu skutku uznal, že utrpěla psychickou újmu. Ústavní soud zdůraznil, že na prokazování duševních útrap nelze klást stejně vysoké požadavky jako na prokazování psychické újmy na zdraví, a proto není nutný znalecký posudek. Zároveň připomněl, že i kdyby zásah nedosáhl intenzity duševních útrap, občanský zákoník v § 2956 a § 2971 obsahuje právo na náhradu újmy na přirozených právech. Zásah do osobnostních práv poškozeného je imanentním důsledkem sexualizované trestné činnosti, je-li prokázána. V posuzovaném případě trestná činnost obviněného nevyhnutelně vedla k nepřípustnému zásahu do práva první stěžovatelky na zachování lidské důstojnosti podle čl. 10 odst. 1 a osobní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny, a také k zásahu do jejích přirozených práv. Okresní soud jí měl proto i bez prokázání jiných nároků přiznat zadostiučinění alespoň v tomto rozsahu.

Ústavní soud se dále zabýval otázkou, zda rozhodování trestním příkazem ovlivňuje posouzení nároku na náhradu nemajetkové újmy. Trestní příkaz podle § 314e a násl. trestního řádu slouží ke zjednodušení trestního řízení v méně složitých věcech, kde lze účelu dosáhnout i bez hlavního líčení.

Ústavní soud zkoumal, zda by měly být kladeny nižší ústavní požadavky na rozhodování o adhezních nárocích poškozených v tomto typu řízení. Uzavřel, že nikoli, neboť poškozený ani státní zástupce nemají vliv na to, zda bude soud rozhodovat trestním příkazem. Nižší ústavní požadavky by vytvářely neodůvodněnou nerovnost mezi poškozenými a stavěly by část z nich do nevýhodnějšího postavení. Neshledal důvod, proč by v tomto řízení měla být ochrana základních práv poškozených nižší než ve standardním trestním řízení, a potvrdil, že nelze snižovat ochranu důstojnosti a integrity poškozených jen proto, že trestní příkaz je zjednodušenou formou řízení. Trestní soudy mají povinnost rozhodnout o nároku poškozeného na náhradu újmy i v řízení o trestním příkazu.

Ústavní soud konstatoval, že autonomie v sexuální oblasti představuje jeden z nejniternějších aspektů soukromé sféry jednotlivce a neodmyslitelnou součást lidské důstojnosti. Soudy nemohou nadužívat možnost odkázat poškozené s jejich nároky na občanskoprávní řízení, protože takový postup může vést k jejich druhotné viktimizaci, a tím k dalšímu porušování jejich základních práv. Okresní soud těmto principům a povinnostem nedostál, a porušil tak právo první stěžovatelky na zachování lidské důstojnosti a osobní integrity.

Při rozhodování si byl Ústavní soud vědom doktríny nedělitelnosti trestního příkazu, resp. jeho výroků, a uvažoval o několika variantách postupu. Akademický výrok ve formě pouhého konstatování porušení základních práv by znamenal zachování ústavně závadného stavu. Zrušení trestního příkazu v plném rozsahu s povinností soudů rozhodnout o vině a trestu obviněného v dalším řízení by naopak mohlo vést k nepřijatelným dopadům do základních práv obviněného a jeho právní jistoty.

Zrušení trestního příkazu v plném rozsahu bez dalších omezení by zase umožnilo změnit nejen rozhodnutí o adhezním nároku, ale i výrok o vině a trestu, přestože žádný z účastníků nepodal včas odpor. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že nejlepší variantou je pouze částečné zrušení napadeného trestního příkazu ve výroku týkajícím se adhezního nároku první stěžovatelky, a to i za cenu narušení doktríny.

Důsledkem rozhodnutí je, že obecné soudy budou muset o adhezním nároku první stěžovatelky rozhodnout znovu. Jedním z možných řešení může být přijetí doplňujícího trestního příkazu obdobně jako v nálezu sp. zn. III. ÚS 1876/24. Obviněnému však musí zůstat právo napadnout nové rozhodnutí opravnými prostředky. Ústavní soud zdůraznil, že jde pouze o dočasné řešení a že je úkolem zákonodárce, aby problematiku ochrany základních práv poškozených v řízení o trestním příkazu vyřešil koncepčně na zákonné úrovni.

Ústavní soud uzavřel, že část výroku trestního příkazu, jímž byla první stěžovatelka odkázána se svým nárokem na náhradu nemajetkové újmy na řízení ve věcech občanskoprávních, porušila její ústavně zaručená práva podle čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 1 Listiny. Napadenou část výroku trestního příkazu proto zrušil. Stížnost druhé stěžovatelky odmítl pro zjevnou neopodstatněnost, neboť jí – jakožto právnické osobě – nesvědčí žádný z naléhavých důvodů pro poskytnutí zvýšené ochrany v trestním řízení.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Milan Hulmák. Odlišné stanovisko uplatnil soudce Josef Fiala.

IV. ÚS 2278/24

29. 1. 2025

Vyhověno

Zamítnuto

Kühn Zdeněk

Odůvodnění výše výživného a způsobu jeho výpočtu u komplikovaných rodinných poměrů

Soudy musí jednotlivé návrhy o významných záležitostech dítěte zkoumat komplexně s přihlédnutím k celkovým poměrům dítěte. Rozhodnutí o volbě vzdělávání či určení bydliště vydané na návrh rodiče se z podstaty věci promítne také do rozhodnutí v „beznávrhovém“ řízení o dalších poměrech nezletilých dětí.

Posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé děti je věcí volné úvahy soudu. Soudce se nemusí obsáhle vypořádat s každým jednotlivým detailem majetkové situace rodiče. Je však povinen jasným a přezkoumatelným způsobem vymezit rámec, v němž se jeho volná úvaha o určení výše výživného pohybuje.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatele V. K. zrušil IV. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 29. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy výroky VI a VII rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 25 Co 84,85/2024-1581 ze dne 20. 6. 2024 pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ve zbývajících částech ústavní stížnosti zamítl.

Narativní část

Obecné soudy rozhodovaly o úpravě péče rodičů – nesezdaného vícejazyčného páru – k nezletilým dětem, volbě školy, určení místa bydliště a výživném. Děti mají české i chorvatské občanství. Jejich mateřským jazykem je angličtina, do předškolního věku žily v Kostarice, Nizozemí, Chorvatsku i České republice. Obvodní soud rozhodl, že místem bydliště dětí je Praha a vyhověl návrhu otce (stěžovatele) na českou školu. V Praze navštěvovaly předškolní zařízení a šlo o poslední místo bydliště, na kterém se rodiče shodli. Zároveň rozhodl o asymetrické střídavé péči v poměru zhruba 60:40 ve prospěch otce. Následně stanovil oběma rodičům povinnost platit výživné. Matka se proti rozsudkům odvolala, otec jen proti rozsudku o výživném.

Městský soud místem bydliště dětí určil kromě Prahy též Záhřeb, neboť v obou městech vykazují stejnou míru integrace. Dále nahradil souhlas otce s docházkou do mezinárodní školy v Záhřebu a s ukončením školní docházky v Praze. Angličtina je mateřský jazyk dětí, navíc nebudou vázány jen na školy v jediném státě. Péči o děti upravil formou asymetrické střídavé péče v režimu, který zohledňoval školní docházku v Chorvatsku. Vyživovací povinnost stanovil otci ve výši 2 000, resp. 1 500 EUR měsíčně, matce ve výši 500 EUR měsíčně na každou z dcer. Za součást výživného považoval i náklady na školné.

Stěžovatel namítal, že matka v minulosti neprojevila zájem o systematické vzdělávání dětí v anglickém jazyce. Potřebu vzdělávání na mezinárodní škole v Záhřebu

stanovenou městským soudem tak považuje za nevhodnou. Soud navíc hlouběji neřešil ani otázku financování. Poukázal na nezákonné jednání matky, která proti stěžovatelově vůli děti držela v Chorvatsku. Nesouhlasil ani s výší a odůvodněním vyživovací povinnosti.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud nejprve přezkoumal rozhodnutí o určení bydliště, volby vzdělávací instituce a rozsahu péče každého z rodičů. Připustil, že výběr školního zařízení do jisté míry předurčil rozhodnutí o rozsahu péče každého z rodičů. Úvahy městského soudu však vycházely z komplexního a pečlivého posouzení rodinné situace včetně zájmů nezletilých. V průběhu řízení zohlednil setrvalé názory starší dcery. Při hledání nejlepšího zájmu dítěte musí soud vzít v potaz vývoj poměrů dětí v čase. V současné době mají dcery v Záhřebu vybudované dostatečně silné zázemí i vazby. Skutečnost, že v Praze pobývaly déle, nemá pro určení bydliště význam. Vzdělávání v angličtině nejlépe odpovídá jazykovým schopnostem dětí a životnímu stylu obou rodičů. První návrh na mezinárodní školu v Praze předložil stěžovatel až v ústavní stížnosti. Jelikož je řízení o volbě vzdělávání návrhové, poučení v tomto směru ze strany soudu by překročilo meze vyplývající ze zásady rovnosti účastníků řízení.

Ústavní soud v této části uzavřel, že uspořádání poměrů nezletilých vychází ze specifických skutkových okolností rodiny a závěrům městského soudu nelze z ústavněprávního hlediska nic vytknout. K tvrzenému únosu dětí matkou do Chorvatska doplnil, že tak jednala po časově omezenou dobu a za velmi specifických okolností, děti otci následně předala.

V souvislosti se závěrem městského soudu o vysoce nadstandardních majetkových poměrech rodičů Ústavní soud shledal, že má oporu ve skutkových zjištěních obecných soudů.

Závěry o určení konkrétní výše výživného jsou však nepřezkoumatelné a vnitřně rozporné. Při určování výše výživného je nutné přihlížet nejen k faktickým výdělům povinného rodiče, ale i k celkové hodnotě jeho majetku, který určuje jeho životní úroveň. Ač je snaha otce dosahovat v podnikatelské činnosti vyššího zisku legitimní, pokud nemůže zároveň hradit výživné odpovídající potřebám dětí a investiční náklady, je třeba upřednostnit úhradu potřeb nezletilých dětí. Majetkové příjmy z podnikání v Kostarice nadto stěžovatel zastíral. Dle Ústavního soudu je adekvátní, pokud soud rodičům s nadstandardními příjmy určí i odpovídající výživné a finančně nákladnější školu.

Souhlasil však se stěžovatelem, že městský soud srozumitelně nevysvětlil, z čeho vypočítal konkrétní výši výživného pro každou z dcer. Otázka posouzení návrhu na určení výživného pro nezletilé děti je věcí volné úvahy soudu. Byť se městský soud nemusel obsáhnout vypořádat s každým jednotlivým detailem, měl jasným a přezkoumatelným způsobem vymezit rámec, v němž se jeho úvaha pohybuje.

Městský soud v napadeném rozsudku vyčíslil hodnotu nemovitostí ve vlastnictví stěžovatelovy zahraniční společnosti nesprávně a vnitřně rozporně – někde ji vyčísluje ve stamilionech korun českých, jinde dokonce ve stamilionech dolarů. Do výživného zahrnul také náklady na přemístování dětí, ty však vůbec nezjišťoval. Úvaha, že každému z rodičů uložil podílet se na potřebách dcer včetně školného jednou polovinou, je v rozporu s výrokovou částí.

Jelikož uvedené vady dosáhly ústavní úrovně, Ústavní soud rozsudek městského soudu ve výrocích VI a VII pro porušení práva stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny zrušil. Ve zbývajících částech ústavní stížnosti zamítl.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Zdeněk Kühn. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 428/23

23. 1. 2025

Vyhověno

Baxa Josef

Spor osobnosti s bulvárními médii a výše náhrady nemajetkové újmy v penězích

Oložení povinnosti nahradit nemajetkovou újmu v penězích za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti představuje jeden z nástrojů sloužících k ochraně práv zaručených čl. 10 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod, potažmo článkem 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Náhrada nemajetkové újmy v penězích plní nejen funkci satisfakční (kompenzační a reparační), ale též preventivně-sankční.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelky D. H. zrušil I. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 23. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Nejvyššího soudu č. j. 25 Cdo 2846/2022-394 ze dne 14. 12. 2022, rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 3 Co 105/2018-377 ze dne 29. 3. 2022 a výroky III. a V. rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 37 C 83/2012-260 ze dne 6. 9. 2017 pro porušení čl. 10 odst. 1 a 2 čl. 36 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Stěžovatelka se žalobou na ochranu osobnosti domáhala, aby vedlejší účastnice ze svých webových stránek odstranila nařčení stěžovatelky z mileneckého vztahu i v době úmrtí jejího manžela, politicky činné osoby. Zároveň požadovala písemnou omluvu a náhradu nemajetkové újmy v penězích ve výši 5 000 000 Kč. Soudy ve věci rozhodovaly opakovaně.

Městský soud napadeným, již druhým rozsudkem přiznal stěžovatelce náhradu nemajetkové újmy ve výši 1 200 000 Kč, ve zbytku žalobu zamítl. Zdůraznil, že soukromí stěžovatelky je třeba chránit, i když jde o osobu veřejného zájmu. Zásah spatřoval i ve sféře charitativního působení stěžovatelky a její profesní cti. Vrchní soud stěžovatelce nad rámec náhrady přiznal 2 800 000 Kč. Nejvyšší soud rozsudek zrušil. V odůvodnění se nesouhlasně vyjádřil k preventivně-sankčnímu pojetí náhrady nemajetkové újmy za zásah do osobnostních práv, zastávanému i Ústavním soudem, a uložil vrchnímu soudu, aby se věcí znovu zabýval. V návaznosti na to vrchní soud napadeným, v pořadí již třetím rozsudkem potvrdil povinnost vedlejší účastnice zaplatit stěžovatelce pouze 1 200 000 Kč. Dovolání stěžovatelky Nejvyšší soud odmítl.

V ústavní stížnosti stěžovatelka namítala, že názor Nejvyššího soudu nerespektuje judikaturu Ústavního soudu. Přiznaná náhrada neodpovídala intenzitě zásahu do stěžovatelčiných práv ani dalším okolnostem věci (bulvární povaha periodik, vysoká čtenost, přebírání nepravdivých nařčení dalšími médii atd.). Neplnila ani preventivně-sankční funkci, což může vést k tomu, že vedlejší účastníci – bulvárním novinám – se takové jednání „vyplatí“.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Oproti judikatuře Nejvyššího soudu se judikatura Ústavního soudu ustáleně přiklání k názoru, že náhrada nemajetkové újmy v penězích preventivně-sankční funkci plní, neboť pouze tak lze zajistit, že výše peněžitého zadostiučinění bude přiměřená a poskytne účinnou obranu ústavně zaručeným právům poškozených. Soudy musejí přihlídnout např. k intenzitě, povaze a způsobu neoprávněného zásahu, k povaze zasažené hodnoty osobnosti, k trvání či rozsahu vzniklé nemajetkové újmy. U médií se intenzita neoprávněného zásahu může odvíjet mj. od četnosti, délky a opakování nebo množství osob, které se mohly s informacemi seznámit. Tato kritéria mají zajistit, že skutečně dojde k přiměřenému zmírnění nastalé závažné nemajetkové újmy.

Právo na respektování soukromého a rodinného života v sobě zahrnuje povinnost států přijmout taková opatření, která zajistí ochranu i ve vzájemných vztazích mezi jednotlivci. Jedním z nástrojů k ochraně uvedeného práva i osobnostních práv v případě neoprávněného zásahu je uložení povinnosti nahradit nemajetkovou újmu v penězích. V souvislosti s pomlouvačnými a nepravdivými nařčeními je podstatné, že jimi dochází k narušení intimní sféry soukromého života jednotlivce, která zahrnuje samotnou podstatu lidství a lidské důstojnosti. Takový zásah lze považovat za jeden z nejcitlivějších, přičemž nezáleží na tom, zda je poškozeným osoba veřejně známá, či nikoliv. Tomu musí odpovídat výše peněžitého zadostiučinění.

Základní úlohou preventivně-sankční funkce je, že forma a míra zavinění mají podstatný vliv na intenzitu zásahu do osobnostních práv, tudíž přímo ovlivňuje potřebu nižšího či vyššího peněžitého zadostiučinění. Neuplatňuje se odděleně od satisfakční funkce, ale je její nepostradatelnou součástí. S formou a mírou zavinění souvisí povaha původce neoprávněného zásahu. Bulvární média zastávají specifickou roli, neboť jejich činnost je z velké části založena na úmyslném zveřejňování pomlouvačných a lidskou důstojnost snižujících nařčení veřejně známých osob. Převažujícím účelem jejich produkce je majetkový prospěch.

Ústavní soud v tomto ohledu zdůraznil obecný právní princip, podle něhož nikdo nemůže těžit z vlastního protiprávního jednání. Výše zisků, které bulvární médium utržilo v souvislosti s neoprávněným zásahem, proto může být jedním z kritérií, které soudy zohlední ve svém uvážení o přiměřenosti zadostiučinění. Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy v penězích umožňuje posuzovat přiměřenost peněžitého zadostiučinění i s ohledem na odrazující účel a nepřímo i účel obecně předcházející – právě v tom je její smysl.

Soudy všech tří stupňů jednomyslně uzavřely, že závažnost neoprávněného zásahu do stěžovatelčiných práv odůvodňuje přiznání zadostiučinění v mimořádné výši. Městský soud za takové zadostiučinění považoval 1 200 000 Kč. Ve zbývajících částech žalobě nevyhověl s tím, že to odporuje judikatuře Nejvyššího soudu, kterou je vázán. Také dle něj o vyšší částce nelze s ohledem na obdobné případy v českých poměrech uvažovat. Z odůvodnění však nebylo zřejmé, z jakých „obdobných případů“ závěr dovodil. Nadto pouze numerické srovnání částek přiznávaných v jiných případech by ani tak nemohlo být rozhodujícím kritériem.

Vrchní soud naopak ve zrušeném rozsudku důvody pro vyšší zadostiučinění shledal. Věc komplexně posoudil, přičemž správně při úvahách o konkrétní výši zadostiučinění neodděloval funkci satisfakční a preventivně-sankční. Při svém dalším rozhodování ve věci se však musel řídit právním názorem Nejvyššího soudu.

Podle Nejvyššího soudu podnikatelská činnost bulvárního média, majetkové poměry ani výše jeho zisků, které utržilo v návaznosti na zveřejnění nepravdivých nařčení stěžovatelky, nemohly být důvodem pro přiznání vyššího peněžitého zadostiučinění, než je obvyklé v případě jiných neoprávněných zásahů. Své posouzení založil takřka výhradně na srovnání částek přiznávaných v jiných případech, které však podle Ústavního soudu nebyly srovnatelné, s tím, že nad rámec satisfakční funkce přiznávané náhrady jít nelze. Tím do značné míry nepřipustně relativizoval i význam individuálních okolností, za nichž k neoprávněnému zásahu došlo.

Vzhledem k tomu, že napadená rozhodnutí městského soudu, vrchního soudu i Nejvyššího soudu vycházela ze závěrů Nejvyššího soudu, které však Ústavní soud vyhodnotil jako ústavně nesouladné, nezbylo než ústavní stížnosti vyhovět a napadená rozhodnutí zrušit.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Josef Baxa. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 3111/23

21. 1. 2025

Vyhověno

Zemanová Daniela

Zachování restitučního nároku v případě žádosti restituentů o finanční náhradu a jejího přijetí v určité výši

Pokud obecný soud z hlediska práva na ochranu a uspokojení restitučního nároku činí rozdíl mezi oprávněnými osobami, které žádají o naturální náhradu podle § 11a odst. 1 zákona o půdě, a oprávněnými osobami, které žádají o finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě, porušuje jejich právo na rovnost zaručené čl. 1 Listiny základních práv a svobod.

Žádostí o finanční náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě a jejím poskytnutím v částečné výši restituční nárok nezaniká, nebyl-li zjištěn jednoznačný projev vůle oprávněné osoby se zbytku restitučního nároku vzdát. Pokud obecný soud v takovém případě považuje restituční nárok oprávněné osoby za vypořádaný a zaniklý, porušuje její právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na ochranu legitimního očekávání, že její restituční nároky budou uspokojeny v zákonem stanoveném rozsahu dle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 21. 1. 2025 zrušil III. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy k návrhu Václava Havlůje, doc. Ing. Vladimíra Havlůje, CSc. a MUDr. Josefa Havlůje usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2035/2023-813 ze dne 12. 9. 2023 pro rozpor s čl. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

Narativní část

Stěžovatelé jsou restituenty podle zákona o půdě (č. 229/1991 Sb.). Jejich restituční nárok byl v roce 1997 částečně uspokojen do výše částky 235 395,99 Kčs převodem náhradních pozemků a v roce 2012 jim byla k jejich nároku poskytnuta částečná peněžitá náhrada ve výši 57 989,81 Kčs. V roce 2021 požádali Státní pozemkový úřad o přecenění jejich nároků, neboť zjistili, že stát jejich restituční nárok ocenil chybně. To však úřad odmítl. Stěžovatelé se proto obrátili na soud.

Okresní soud žalobě na nahrazení projevu vůle k převodu náhradních pozemků v nezastaveném rozsahu vyhověl. Krajský soud jeho rozhodnutí změnil a žalobu zamítl. Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelů jako nepřípustné. Závěr krajského soudu, že restituční nárok stěžovatelů byl vypořádan peněžitou náhradou a že se tedy nemohou domáhat převodu jiných pozemků, odpovídal jeho ustálené judikatuře. Pro neúspěch stěžovatelů bylo stěžejní, že jim byla v minulosti poskytnuta nejen naturální, ale i peněžitá náhrada. Kdyby stěžovatelé dříve neobdrželi částečnou peněžitou náhradu, ale pouze částečnou naturální náhradu, v řízení by uspět mohli.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud poukázal na právní závěry obsažené v odůvodnění nálezu sp. zn. I. ÚS 2763/23, neboť se jednalo o skutkově i právně obdobný případ.

Nyní napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo zatíženo stejnými vadami, které Ústavní soud ve výše uvedeném nálezu označil za protiústavní.

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí činil rozdíly mezi restituenty, jimž byla v minulosti poskytnuta naturální a peněžitá náhrada. Odlišné zacházení s těmito skupinami restituentů však podle Ústavního soudu nemá žádný, natož legitimní důvod. Důvody pro toto rozlišení nevyplývají ze zákonné úpravy či ustálené rozhodovací praxe vrcholných soudů ani z napadeného rozhodnutí či vyjádření účastníků řízení. Obě skupiny restituentů se nachází ve srovnatelném právním postavení a při uplatňování obou typů náhrad mají stejná práva a povinnosti. Nároky na naturální a peněžitou náhradu vyplývají ze stejného zákona, který s volbou formou náhrady nespojuje žádné odlišné důsledky. Znevýhodnění restituentů, kterým byla v minulosti poskytnuta peněžitá náhrada – mezi které patří i stěžovatelé – oproti restituentům, jimž byla dříve poskytnuta naturální náhrada, je proto protiústavní.

Nejvyšší soud vycházel z toho, že poskytnutí částečné peněžitě náhrady způsobuje zánik restitučního nároku. Restituční nárok stěžovatelů však podle Ústavního soudu nezanikl a ani zaniknout nemohl. Jejich nárok byl totiž od počátku oceněn chybně, protože nevydané pozemky byly oceněny jako zemědělské, ačkoli některé jejich části byly při přechodu na stát určeny k zástavbě. Poskytnutím náhrady ve výši, která neodpovídá skutečné výši nároku, přitom nedochází ke splnění, ale pouze k částečnému plnění dluhu. Částečným plněním přitom dluh obecně nezaniká a není důvod, aby se tak dělo v případě restitučního nároku. Opačný výklad by odporoval smyslu a účelu restitučních předpisů a vyvolával další protiústavní důsledky.

Nebyl-li tedy zjištěn jednoznačný projev vůle oprávněného se zbytku restitučního nároku vzdát – a ten z rozhodnutí obecných soudů nevyplýval – nevede poskytnutí částečné peněžité náhrady k zániku restitučního nároku.

Ústavní soud uzavřel, že Nejvyšší soud napadeným rozhodnutím porušil právo stěžovatelů na rovnost zaručené čl. 1 Listiny, na soudní ochranu zaručené čl.

36 odst. 1 Listiny a právo na ochranu legitimního očekávání podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Rozhodnutí proto zrušil.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Daniela Zemanová. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 818/24

23. 1. 2025

Vyhověno

Odmítnuto pro neoprávněnost navrhovatele

Wintr Jan

Odpovědnost státu za nadměrný hluk v důsledku nezákonného rozhodnutí hygienické stanice

Stát má pozitivní závazek chránit pokojné užívání domova plynoucí z článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Součástí této povinnosti jsou také účinné prostředky nápravy zahrnující i právo na náhradu újmy v důsledku zásahu či porušení práv zaručených uvedeným ustanovením.

V případě, že státní orgán nezákonně toleruje porušování protihlukové regulace a institut časově omezené výjimky používá k faktické legalizaci protiprávního překračování hlukových limitů, jedná v rozporu se závazky podle článku 8 Úmluvy.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelů Ing. Libora Doláka a Bc. Martiny Dolákové zrušil I. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 23. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3211/2023-223 ze dne 19. 12. 2023, rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 13 Co 41/2023-204 ze dne 12. 4. 2023 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 45 C 90/2019-159 ze dne 11. 11. 2022, neboť jimi došlo k porušení práv stěžovatele podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 odst. 1 Úmluvy. Usnesením Nejvyššího soudu došlo rovněž k porušení jeho práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve vztahu ke stěžovateli Ústavní soud návrh odmítl pro neoprávněnost navrhovatele.

Narativní část

Stěžovatelé jsou manželé, kteří bydlí v rodinném domě nedaleko silnice druhé třídy. Provoz na ní produkuje hluk, který překračuje hlukové limity. Krajská hygienická stanice na uvedený stav opakovaně reagovala vydáním hlukových výjimek. Poslední z nich zrušil krajský soud s tím, že jejím účelem není trvalé udržování protiprávního stavu. K tomuto názoru se přiklonil i Nejvyšší správní soud.

V posuzované věci se stěžovatelé před obecnými soudy domáhali náhrady újmy způsobené nezákonným rozhodnutím hygienické stanice podle zákona o odpovědnosti státu za škodu.

Poté, co Nejvyšší soud zrušil první rozhodnutí nižších soudů ve vztahu ke stěžovateli s tím, že měl aktivní legitimaci (zatímco ve vztahu ke stěžovateli dovolání odmítl), zabývaly se soudy věcí znovu. Obvodní soud napadeným rozsudkem žalobu opět zamítl, jelikož neshledal příčinnou souvislost mezi nezákonným rozhodnutím hygienické stanice a újmou stěžovatele. Městský soud napadeným rozsudkem stěžovatelovo dovolání rovněž zamítl. Dovolání stěžovatele Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl jako nepřipustné.

V ústavní stížnosti stěžovatelé namítali, že jim v souvislosti s dlouhodobým a výrazným překračováním hygienických limitů vzniká závažná újma. Příčinná souvislost mezi rozhodnutím hygienické stanice a jejich újmou existuje. Nejvyšší soud jejich dovolání posoudil nepřipustně formalisticky.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Pro posouzení věci byly stěžejní tři otázky: zaprvé, zda nárok stěžovatele spadá pod rozsah práva na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy. Zadruhé, zda byla ve věci příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím a újmou stěžovatele. A zatřetí, zda Nejvyšší soud správně posoudil stěžovatelovo dovolání.

K první otázce Ústavní soud rekapituloval, že soudy se nezabývaly tvrzeními stěžovatele o negativním vlivu hluku na kvalitu jeho života a zdraví, neboť je s ohledem na absenci příčinné souvislosti mezi nezákonným rozhodnutím a újmou považovaly za nadbytečné. Podle Ústavního soudu však tvrzení stěžovatele významná byla, a to pro použitelnost závěrů jak jeho vlastní judikatury, tak judikatury Evropského soudu pro lidská práva ke článku 8 Úmluvy. Stěžovatelova tvrzení byla dostatečně podložena konkrétními zjištěními ve věci (intenzita hluku, umístění stěžovatelova domu ve vztahu ke komunikaci). Nadto, negativní vliv nadměrného hluku na lidské zdraví považuje Ústavní soud za notorietu. Nebylo-li sporu o tom, že hluk v daném místě překračuje stanovené limity a že jeho intenzita není zanedbatelná, bylo možno uzavřít, že stěžovatel předložil hájitelná tvrzení, že jeho nárok spadá pod rozsah čl. 8 odst. 1 Úmluvy.

Ústavní soud na rozdíl od obecných soudů uzavřel, že ve věci existovala příčinná souvislost mezi rozhodnutím hygienické stanice a tvrzenou újmou stěžovatele. Odmítl názor, že hluk se před vydáním hlukové výjimky, po jejím vydání ani po jejím zrušení nijak nezměnil, a že tudíž nemohl být příčinnou stěžovatelovy újmy. Zdůraznil naopak, že nebýt nezákonného rozhodnutí, hygienická stanice by nutně musela činit opatření ke snížení hluku.

Újma stěžovatele by pak v takovém případě buďto vůbec nevznikla (nebo by byla menší), případně by mohla vést k odpovědnosti provozovatele zdroje hluku. Závěr soudů o neexistenci příčinné souvislosti byl proto neudržitelný.

Konečně, k porušení práv stěžovatele došlo i postupem Nejvyššího soudu, který odmítl dovolání jako nepřipustné s tím, že na posouzení v něm obsažených otázek rozhodnutí městského soudu nezáviselo. Ústavní soud však v rozsahu několika dovolacích otázek dospěl k opačnému názoru. Uzavřel proto, že jejich výklad přijatý Nejvyšším soudem byl přepjatě formalistický, porušující právo stěžovatele na přístup k soudu.

S ohledem na uvedené Ústavní soud ústavní stížnosti ve vztahu ke stěžovateli vyhověl a zrušil napadená rozhodnutí pro rozpor s právem na náhradu újmy způsobené nezákonným rozhodnutím, právem na respektování soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence a právem na přístup k soudu. Ve vztahu ke stěžovatelce shledal, že k podání ústavní stížnosti nebyla oprávněna.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Jan Wintr. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 1923/24

6. 1. 2025

Vyhověno

Odmítnuto pro nepřípustnost

Procesní – náhrada nákladů řízení – § 62

Langášek Tomáš

Nepřezkoumatelnost rozsudku Nejvyššího soudu

Součástí práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod je i právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí.

K porušení práva na soudní ochranu v podobě nedostatečného odůvodnění soudního rozhodnutí může dojít tehdy, pokud soud některé námitky či argumenty zcela pomine. Ale také tehdy, pokud na určitou námitku zareaguje zjevně nedostatečně či nesrozumitelně.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelky obchodní společnosti Chalgor Real, s. r. o., zrušil I. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 6. 1. 2025, ve znění opravného usnesení ze dne 30. 1. 2025, v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 2967/2023-1020 ze dne 29. 4. 2024 pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve zbývajících částech návrh odmítl jako nepřípustný a rozhodl, že druhé a třetí vedlejší účastníci se náhrada nákladů řízení nepřiznává.

Narativní část

Druhá vedlejší účastnice uzavřela jako dlužník s třetí vedlejší účastnicí jako věřitelem smlouvu o úvěru na poskytnutí necelých 37 000 000 Kč. Úvěr byl zajištěn smluvním zástavním právem k nemovitostem druhé vedlejší účastnice. Třetí vedlejší účastnice následně za úplatu postoupila svou pohledávku ze smlouvy o úvěru na stěžovatelku. K zápisu stěžovatelky jako zástavního věřitele do katastru nemovitostí však nedošlo. Posléze se stěžovatelka dozvěděla, že třetí vedlejší účastnice odstoupila od smlouvy o postoupení pohledávky z důvodu neuhrazení části kupní ceny. Druhá vedlejší účastnice splatila třetí vedlejší účastnici dluh z úvěrové smlouvy, čímž došlo k zániku zajištěné pohledávky a zániku zástavního práva; katastrální úřad z tohoto důvodu provedl výmaz zástavního práva. Současně druhá vedlejší účastnice jako prodávající a první vedlejší účastnice jako kupující uzavřely kupní smlouvu mimo jiné i k (původně) zastaveným nemovitostem. Katastrální úřad z důvodu chybějících údajů v kupní smlouvě nejprve nevyhověl návrhu na vklad vlastnického práva první vedlejší účastnice. Po uzavření nové kupní smlouvy, podle jejíhož znění nemovitosti nebyly zatíženy žádným zástavním právem, však zápis provedl. Stěžovatelka podala proti všem třem vedlejší účastnicím žalobu, jíž se domáhala určení existence svého zástavního práva podle shora zmíněné zástavní smlouvy.

Okresní soud žalobu zamítl s tím, že stěžovatelka se nemohla domáhat ochrany podle § 986 o. z., nebylo-li její zástavní právo nikdy zapsáno ve veřejném seznamu.

První vedlejší účastnice nabyla nemovitosti za úplatu a v dobré víře (srov. § 984 o. z.), přičemž nemovitosti ve prospěch stěžovatelky zatíženy nejsou. Krajský soud rozhodnutí okresního soudu potvrdil. Nejvyšší soud dovolání ve věci samé zamítl, ve vztahu k nákladům řízení je odmítl. S ohledem na přípustnost dovolání se zabýval i procesními vadami. Stěžovatelka namítala, že krajský soud nepřihlédl k významným skutečnostem a důkazům uplatněným v odvolacím řízení v souladu s § 205a písm. f) o. s. ř. Námitku Nejvyšší soud neshledal důvodnou.

V ústavní stížnosti stěžovatelka namítala, že soudy se dostatečně nelyžovaly s argumenty, které předložila v opravných prostředcích.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud připomněl povinnost soudů se vypořádat se vším, co v průběhu řízení vyšlo najevo a co účastníci řízení tvrdili, pokud to má vztah k projednávané věci. Zdůraznil i povinnost odůvodňovat řádně svá rozhodnutí. K porušení práv účastníků řízení nedostatečným odůvodněním rozhodnutí dojde tehdy, pomine-li soud některé námitky či argumenty, případně na určitou námitku zareaguje zjevně nedostatečně či nesrozumitelně. Právě toho se dopustil Nejvyšší soud v posuzované věci.

Jednou z řešených otázek byla existence dobré víry první vedlejší účastnice v úplnost zápisu v katastru nemovitostí při nabytí nemovitostí od druhé vedlejší účastnice. Ústavní soud rekapituloval, že stěžovatelka v odvolacím řízení s odkazem na § 205a písm. f) o. s. ř. vylíčila nové skutečnosti, které považovala v tomto ohledu za významné. Krajský soud se jimi zabýval, tedy neodmítl je s odkazem na § 205a o. s. ř. K doplnění dokazování nepřistoupil proto, že tvrzení stěžovatelky ohledně jednání manažera první vedlejší účastnice nebylo významné pro posouzení věci. Na jiném místě odůvodnění rozsudku pak poznamenal, že stěžovatelka některá svá tvrzení dostatečně nekonkretizovala.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

S tímto názorem stěžovatelka nesouhlasila a v dovolání tvrdila, že relevantní skutečnosti vylíčila řádně. Podle Nejvyššího soudu však argumentovala skutečnostmi, které nastaly před rozhodnutím okresního soudu, avšak z jejich pozdějších podání nebylo možno dovodit, proč tyto skutečnosti okresnímu soudu nepředložila.

Ústavní soud se s hodnocením Nejvyššího soudu neztotožnil. Stěžovatelkou tvrzené skutečnosti ohledně manažera první vedlejší účastnice totiž krajský soud neodmítl jako nepřijatelné novoty. Nebylo jí proto možno následně vytýkat, že přehlédla, že argumentuje skutečnostmi nastalými již před rozhodnutím okresního soudu.

Především však nemohlo bez dalšího obstát tvrzení Nejvyššího soudu, že z opravných prostředků stěžovatelky nebylo možné dovodit důvody, proč dané skutečnosti neuplatnila již u okresního soudu. Z jejího odvolání i dovolání totiž bylo zjevné, že tyto skutečnosti zjistila z trestního spisu, do kterého mohla nahlédnout až v prosinci 2022, přičemž okresní soud vydal rozsudek již v únoru 2022.

Stěžovatelka tuto námitku v dovolání jednoznačně a srozumitelně strukturovala tak, aby byly zřejmé časové souvislosti a okolnosti. Z čeho tedy Nejvyšší soud dovodil, že stěžovatelkou uváděné skutečnosti „nebyly neznámy“, resp. že je případně před okresním soudem uplatnit mohla, nebylo jasné.

Ústavní soud nehodnotil, zda stěžovatelka svá tvrzení skutečně nemohla vznést před okresním soudem. Stejně tak se nevyjadřoval k tomu, zda bylo vůbec možné, aby je uplatnila v odvolacím řízení. Podstatné pro jeho posouzení bylo výhradně to, že napadený rozsudek Nejvyššího soudu nedával na tyto otázky srozumitelnou odpověď, a byl z tohoto důvodu nepřezkoumatelný.

Vzhledem k uvedenému Ústavní soud ústavní stížnosti částečně vyhověl a zrušil napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu pro rozpor s právem stěžovatelky na soudní ochranu. Ve zbývající části ústavní stížnost odmítl pro nepřípustnost. Návrhu druhé a třetí vedlejší účastnice na přiznání náhrady nákladů řízení nevyhověl.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Tomáš Langášek. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

IV. ÚS 2744/24

15. 1. 2025

Vyhověno

Kühn Zdeněk

Odůvodnění náhrady nákladů poškozených k jejich účasti v trestním řízení

Náhradu nákladů poškozených v adhezním řízení podle § 154 odst. 2 trestního řádu nelze vyloučit jen kvůli plnění z pojištění odsouzeného a obecné soudy musí její případné snížení řádně odůvodnit. Pokud tak neučiní a nevypořádají se s argumentací poškozených, porušují jejich právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelů L. N., R. N. a A. N. zrušil IV. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 15. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci č. j. 55 To 129/2024-634 ze dne 25. 7. 2024 pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Stěžovatelé jsou pozůstalí po cyklistovi, kterého usmrtil z nedbalosti řidič osobního automobilu. Stěžovatelé jako poškození uzavřeli s pojišťovnou řidiče dohodu o narovnání. Pojišťovna každému z nich vyplatila částku 715 000 Kč jako náhradu nemajetkové újmy a částku 65 824 Kč jako náhradu nákladů právního zastoupení.

Stěžovatelé podali po skončení trestního řízení návrh, aby odsouzený řidič uhradil náhradu nákladů souvisejících s účastí stěžovatelů jako poškozených v trestním řízení ve výši 209 088 Kč podle § 154 odst. 2 a § 155 odst. 4 trestního řádu. Okresní soud jim vyhověl v částce 100 551 Kč, ve zbytku žalobu zamítl.

Krajský soud jeho rozhodnutí zrušil s tím, že je nutné zohlednit dohodu o narovnání a uložil okresnímu soudu, aby částku úměrně snížil o částku vyplacenou pojišťovnou. Ten následně přiznal stěžovatelům náhradu nákladů ve výši 73 689 Kč, ale odečetl částku vyplacenou pojišťovnou, takže řidič měl zaplatit 7 865 Kč. Pozůstalí se odvolali s odkazem na judikaturu Ústavního a Nejvyššího soudu, která rozlišuje mezi nároky hrazenými pojišťovnou a odsouzeným, a podle níž přiměřené snížení výše náhrady nákladů přichází v úvahu

pouze za výjimečných okolností. Krajský soud však stížnost zamítl a uvedl, že dohoda o narovnání odůvodňuje snížení náhrady. Poukázal, že část přiznaných nákladů souvisela s vymáháním pojistného plnění, a neztotožnil se s judikaturou Nejvyššího soudu, ani se nevyjádřil k nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 357/22, kterým stěžovatelé argumentovali.

Stěžovatelé namítali, že krajský soud nerespektoval judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu, nesprávně sloučil adhezní řízení s řízením o pojistném plnění, neoprávněně moderoval náhradu nákladů a porušil jejich právo na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud shrnul obecná východiska projednávaného případu. Podle § 154 odst. 2 trestního řádu musí odsouzený nahradit poškozenému náklady spojené s účastí v trestním řízení, pokud tomu nebrání povaha věci či výjimečné okolnosti, například spoluzavinění. Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 357/22 a sp. zn. IV. ÚS 338/24 zdůraznil, že náhradu nákladů v adhezním řízení podle § 154 odst. 2 trestního řádu nelze vyloučit jen kvůli plnění z pojištění odsouzeného. Její případné snížení musí soudy řádně odůvodnit s ohledem na rozdíly mezi řízeními a zajištění adekvátní kompenzace, přičemž nelze odsouzenému ukládat duplicitní povinnost jen proto, aby náklady hradil místo pojišťovny. Zároveň zdůraznil, že soudy nesmí opominout argument, který může být pro výsledek řízení klíčový.

Ústavní soud upozornil, že krajský soud neposuzoval účelnost jednotlivých úkonů neústavně, neboť si byl vědom rozdílů mezi nároky dle § 154 odst. 1 a odst. 2 trest. řádu, přičemž u náhrady nákladů souvisejících s účastí poškozeného v trestním řízení nelze kritérium účelnosti použít (nálezn II. ÚS 357/22, body 24–26).

Ústavní soud však shledal, že krajský soud v napadeném rozhodnutí nereagoval na argumentaci stěžovatelů vycházející z nálezu Ústavního soudu II. ÚS 357/22. Tím porušil zásady řádného procesu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť soudy mají povinnost vypořádat se s námitkami účastníků odpovídajícím způsobem. Krajský soud namísto toho pouze odkázal na starší usnesení Ústavního soudu, ačkoliv obecně závazné jsou pouze nálezy. Navíc obsahově nevyhověl nálezné judikatuře, neboť snížení náhrady nákladů s odkazem na pojistné plnění musí být řádně odůvodněno, což neučinil, když v bodě 7 napadeného rozhodnutí pouze stručně uvedl dva argumenty pro snížení náhrady nákladů. Podle krajského soudu ani stěžovatelé nerozlišili mezi náklady adhezního řízení a řízení o pojistném plnění. Argumentační nedůslednost stěžovatelů však nic nemění na zmíněných závěrech judikatury. Dále se dle něj stěžovatelé dohodou o narovnání vzdali dalších nároků, aniž by řádně odůvodnil, proč považuje tvrzení pojišťovny o úplném vypořádání nákladů za pravdivé. Text dohody přitom neobsahuje jasné ustanovení, které by vylučovalo náhradu nákladů v adhezním řízení.

Krajský soud své rozhodnutí řádně neodůvodnil, nevypořádal se s námitkami stěžovatelů a nerespektoval ani obecně závazné nosné důvody nálezu. Tím porušil právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a Ústavní soud proto jeho rozhodnutí zrušil.

Soudcem zpravodajem v dané věci byl Zdeněk Kühn. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 1818/24

7. 1. 2025

Vyhověno

Odmítnuto pro nepřipustnost

Dolanská Bányaiová Lucie

Nepřezkoumatelnost rozsudku Nejvyššího soudu

Pokud odvolací soud vadně poučí účastníka řízení o nepřipustnosti dovolání, znemožní mu realizaci procesního práva podat mimořádný opravný prostředek, který mu zákon poskytuje. Takovým postupem poruší jeho právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 7. 1. 2025 zrušil III. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy k návrhu stěžovatele D. Š. usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 96 Co 28/2024-128 ze dne 13. 3. 2024 pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve zbývajících částech ústavní stížnosti odmítl pro nepřipustnost.

Narativní část

Okresní soud zastavil řízení o omezení svéprávnosti a opatrovnictví vedlejšího účastníka řízení a uložil stěžovateli (navrhovateli) zaplatit vedlejšímu účastníkovi řízení náhradu nákladů řízení. Okresní soud postupoval podle § 35 odst. 2 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „z. ř. s.“). K odvolání stěžovatele krajský soud rozhodnutí okresního soudu potvrdil a rozhodl o náhradě nákladů řízení. Krajský soud účastníky odvolacího řízení poučil, že dovolání proti jeho usnesení není přípustné.

Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal nesprávnost procesního postupu okresního soudu, který zastavil řízení. Dále se vyjádřil k otázce duševního zdraví vedlejšího účastníka řízení a nezbytnosti omezení jeho svéprávnosti.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud se nejprve zabýval přípustností ústavní stížnosti, včetně splnění podmínky, zda stěžovatel vyčerpal všechny prostředky k ochraně práva podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel v souladu s poučením krajského soudu nepodal dovolání, neboť podle krajského soudu není přípustné. Poučení krajského soudu však nebylo správné.

Řízení zahájené stěžovatelem je vedeno podle části druhé hlavy první zákona o zvláštních řízeních soudních, žádná z výjimek uvedená v jeho § 30, který doplňuje základní úpravu podle § 238 občanského soudního řádu, na něj nedopadá. Ve věcech svéprávnosti fyzických osob proto lze proti rozhodnutím odvolacích soudů podat dovolání. To potvrzuje existující judikatura Nejvyššího soudu, který se opakovaně zabýval tím, zda obecné soudy aplikovaly ustanovení § 35 odst. 2 z. ř. s. v souladu s jeho ustálenou judikaturou, tak judikaturou Ústavního soudu.

Ustanovení § 240 odst. 3 o. s. ř. zakotvuje možnost podat dovolání i v případě nesprávného poučení krajského soudu. Toho si měl být advokát zastupující stěžovatele v řízení před krajským soudem vědom. Nicméně v souladu s judikaturou Ústavního soudu pochybení soudu při poučení o opravném prostředku nelze klást k tíži stěžovatele. Odmítnutí stěžovatelovy ústavní stížnosti pro nepřipustnost z důvodu, že nepostupoval podle citovaného ustanovení, by tak znamenalo porušení jeho práva na přístup k soudu. Ústavní soud proto ústavní stížnost proti rozhodnutí krajského soudu posoudil jako přípustnou.

Nesprávné poučení krajského soudu mělo v dané věci za následek, že stěžovatel nevyužil dovolání jako mimořádného opravného prostředku. Ústavní soud nemohl napadená rozhodnutí věcně přezkoumat, neboť nejprve musí být zjednána náprava v podobě otevření možnosti dovolání k Nejvyššímu soudu.

Nesprávným poučením odvolací soud odňal stěžovateli přístup k Nejvyššímu soudu a porušil tím jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud proto rozhodnutí odvolacího soudu zrušil, a to i přesto, že stěžovatel nesprávnost poučení v rozsudku odvolacího soudu nenamítal. Při rozhodování o ústavní stížnosti totiž není Ústavní soud omezen pouze na posouzení v ní obsažené ústavněprávní argumentace a může jí vyhovět i z jiných důvodů. Ve vztahu k usnesení okresního soudu odmítl ústavní stížnost pro nepřipustnost.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Lucie Dolanská Bányaiová. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 2512/24

29. 1. 2025

Vyhověno

Zemanová Daniela

Doložení vysokoškolského právníckého vzdělání advokáta, který zastupuje spolek

Zastupuje-li spolek v řízení o kasační stížnosti člen, který je aktivním advokátem, pak skutečnost, že nereagoval na výzvu soudu k doložení plné moci udělené advokátovi či vysokoškolského právníckého vzdělání, které zákon vyžaduje pro výkon advokacie, nezakládá nedostatek podmínky řízení. Pokud soud stížnost z tohoto důvodu odmítne, poruší tím právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatele Spolku Šalamoun zrušil III. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 29. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Nejvyššího správního soudu č. j. 6 As 200/2024-31 ze dne 28. 8. 2024 pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Úřad pro ochranu osobních údajů vedl se stěžovatelem přestupkové řízení. Proti jeho rozhodnutí se stěžovatel bránil žalobou u městského soudu, který ji zamítl, akasační stížností u Nejvyššího správního soudu. V ní uvedl, že za něj jedná tříčlenný výbor, jehož členové mají vysokoškolské právnícké vzdělání, přičemž jeden ze členů je advokát (včetně evidenčního čísla ČAK). Nejvyšší správní soud stěžovatele vyzval k zaplacení soudního poplatku a doložení plné moci udělené advokátovi nebo prokázání, že zastupující osoba má požadované právnícké vzdělání. Stěžovatel poplatek uhradil, ale plnou moc ani doklad o právníckém vzdělání bez dalšího nedoložil. Nejvyšší správní soud jeho kasační stížnost pro nesplnění podmínky řízení podle § 105 odst. 2 s. ř. s. odmítl.

Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že procesní podmínku splnil, protože již z kasační stížnosti plyne, že za stěžovatele jedná mimo jiné osoba, která je zapsaným advokátem, což dostatečně prokazuje její právnícké vzdělání. Na tuto část výzvy soudu nereagoval, protože ji považoval za formulářový text. Předpokládal, že soud výzvu k doložení právníckého vzdělání v textu přehlédl a ve skutečnosti ji zaslat nechtěl.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Podstatou věci bylo, zda musí advokát, který je členem spolku a jedná za něj v řízení o kasační stížnosti, dokládat ve smyslu § 105 odst. 2 s. ř. s. vysokoškolské právnícké vzdělání, které zákon vyžaduje pro výkon advokacie.

Při výkladu procesních podmínek, jež musí navrhovatel ve svém podání dodržet, se soudy musí vyhnout přepjatému formalismu. Příslušná ustanovení nelze vykládat způsobem, který klade na úkony navrhovatelů nepřiměřené a nerozumné požadavky.

Podle § 105 odst. 2 s. ř. s. musí být právnícká osoba v řízení o kasační stížnosti zastoupena advokátem nebo osobou s právníckým vzděláním potřebným k výkonu advokacie. Soudy ve své běžné praxi nepožadují, aby osoba, která uvádí, že je advokátem, tuto skutečnost dále prokazovala, nebo ji samy ověřují v evidenci ČAK. Vzhledem k tomu, že advokátem se nemůže stát osoba bez právníckého vzdělání, je potvrzení výkonu funkce advokáta dostatečným ověřením. Pochybení stěžovatele, který sice měl na výzvu Nejvyššího správního soudu reagovat, nemůže mít za následek odmítnutí kasační stížnosti. Takový postup nelze považovat za přiměřený.

Nejvyšší správní soud tím, že odmítl stěžovatelovu kasační stížnost pro nedoložení zastoupení advokátem nebo právníckého vzdělání potřebného pro výkon advokacie, kladl na stěžovatele nepřiměřený požadavek pro přístup k soudu, čímž porušil právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Daniela Zemanová. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

I. ÚS 2901/23

8. 1. 2025

Vyhověno

Jirsa Jaromír

Zásada zákonné koncentrace řízení a princip rovnosti účastníků řízení

Je v rozporu se zásadou rovnosti účastníků řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, prolomí-li odvolací soud v odvolacím řízení, ovládaném principem neúplné apelace, neoprávněně zásadu koncentrace nalézacího řízení (§ 114c ve spojení s § 118b o. s. ř.) prostřednictvím nepřipadného poučení jednoho z účastníků řízení (§ 118a odst. 1 a 3 o. s. ř.).

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatele Ondřeje Eliáše zrušil I. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 8. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozsudek Krajského soudu v Ostravě č. j. 8 Co 172/2022-128 ze dne 18. 5. 2023 pro porušení čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 37 odst. 3 Listiny.

Narativní část

Stěžovatel na základě ústní dohody uzavřené s vedlejší účastnicí pro ni zprostředkoval uzavření smluv o přepravě s třetími osobami; vedlejší účastnice prováděla přepravu vlastními vozidly. Během jedné z přeprav byla vedlejší účastnici uložena pokuta, jelikož nákladní vozidlo překročilo nejvyšší povolenou hmotnost. Podstatou sporu řešeného obecnými soudy bylo, zda strany sporu kromě ústně uzavřené dohody o zprostředkování uzavřeli též ústní dohodu, dle níž měl stěžovatel kontrolovat dodržování maximálního zatížení vozidel, či nikoliv. Okresní soud žalobě nevyhověl, neboť vedlejší účastnice i přes poučení, kterého se jí v průběhu řízení dostalo podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř., neunesla břemeno tvrzení ani důkazní břemeno, a neprokázala tak, že stěžovatel na sebe převzal uvedenou povinnost. Krajský soud se s tímto názorem neztotožnil a napadeným rozsudkem stěžovateli uložil povinnost zaplatit vedlejší účastnici 11 785,95 Kč s příslušenstvím a náklady řízení.

Krajský soud při prvním jednání vedlejší účastnici znovu poučil, aby konkrétně tvrdila, jakým způsobem měl stěžovatel plnit své povinnosti během uskutečňování přepravy, a aby předložila důkazy k prokázání svých tvrzení. Následně provedl výslech jednatele vedlejší účastnice (tento důkaz okresní soud neprovedl), která v návaznosti na to navrhla vyslechnout svého účetního. Stěžovatel zároveň navrhl výslech bývalého zaměstnance vedlejší účastnice a posléze i svůj účastnický výslech. Krajský soud nakonec vyslechl pouze účetního a bývalého zaměstnance. Uzavřel, že stěžovatel se v ústní dohodě zavázal kontrolovat zatížení vozidel. Jelikož tuto povinnost porušil, odpovídal za škodu, která vznikla vedlejší účastnici uložení pokuty. Vedlejší účastnici rovněž vznikl nárok na vydání bezdůvodného obohacení, neboť stěžovatel neprokázal, že provedl veškerou vyúčtovanou dopravu.

V ústavní stížnosti stěžovatel namítal, že krajský soud porušil zásadu koncentrace řízení, bez odůvodnění neprovedl stěžovatelem navržené důkazy, nesprávně posoudil nárok vedlejší účastnice na vydání bezdůvodného obohacení a že vedlejší účastnice v řízení neprokázala, že by se stěžovatel zavázal kontrolovat zatížení vozidel.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ačkoliv předmětem sporu byla částka v bagatelní výši, Ústavní soud ústavní stížnost neodmítl, neboť posuzovaná věc podle jeho přesvědčení reprezentovala širší strukturální problém v civilní justici, k němuž se musel vyjádřit.

Krajský soud zaprvé v rozporu se zásadou rovnosti účastníků provedl v odvolacím řízení další dokazování, aniž pro to byly splněny podmínky, čímž nepřiměřeně prolomil princip koncentrace řízení i neúplné apelace. Zadruhé, opomenul vypořádat stěžovatelem navrhovaný důkaz a rozhodnutí neodůvodnil přezkoumatelným způsobem.

K prvnímu pochybení lze shrnout, že již samotné poučení, které krajský soud udělil vedlejší účastnici při svém prvním jednání, bylo protiústavní, neboť stejného poučení se jí dostalo už od okresního soudu před koncentrací řízení. Protiústavně pak krajský soud postupoval i tím, že u třetího jednání vyslechl svědka (účetního), což vedlejší účastnice navrhla až v odvolacím řízení, a provedl tedy nezákonný důkaz. Uvedený důkaz byl nepřipustný, jelikož nespadal pod žádnou výjimku ze zákazu novot podle § 205a o. s. ř. Vedlejší účastnici nic nebránilo, aby tento důkaz navrhla již před okresním soudem před koncentrací řízení.

Druhé pochybení pak spočívalo jednak v tom, že se krajský soud v napadeném rozhodnutí opomněl vypořádat s důkazním návrhem, jenž stěžovatel učinil v reakci na provedení účastnického výslechu vedlejší účastnice. Toto pochybení bylo o to závažnější, provedl-li krajský soud zároveň účastnický výslech jednatele vedlejší účastnice. Konečně, napadené rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné v části nároku vedlejší účastnice na vydání bezdůvodného obohacení.

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

Ačkoliv okresní soud žádné dokazování v tomto ohledu neprováděl pro nadbytečnost, krajský soud bez dalšího uzavřel, že nárok vedlejší účastnice je tím dán.

Vzhledem k uvedenému Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a zrušil napadený rozsudek pro rozpor s právem stěžovatele na spravedlivý proces a se zásadou rovnosti

účastníků řízení dle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 37 odst. 3 Listiny.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Jaromír Jirsa. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 1098/24

21. 1. 2025

Vyhověno

Odmítnuto pro nepřípustnost

Dolanská Bányaiová Lucie

Porušení práva na zákonného soudce Nejvyšším soudem přidělením věci novému senátu

Pokud Nejvyšší soud přidělí věc jinému soudnímu oddělení až po vydání usnesení o odkladu vykonatelnosti rozsudku odvolacího soudu, tedy sice po předběžném, avšak již věcném posouzení dovolání, nenaplní ústavněprávní požadavky na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Nálezem ze dne 21. 1. 2025 zrušil III. senát Ústavního soudu v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy k návrhu Stavebního bytového družstva Svatopluk usnesení č. j. 26 Cdo 1106/2023-608 ze dne 31. 1. 2024 pro rozpor s čl. 38 odst. 1 Listiny. Ve zbývajících částech ústavní stížnosti odmítl pro nepřípustnost.

Narativní část

Vedlejší účastník řízení, správce konkursní podstaty úpadce H-SYSTEM, a. s., se žalobou podanou k okresnímu soudu domáhal, aby stěžovatel zaplatil do konkursní podstaty úpadce částku 18 261 187 Kč s příslušenstvím představující bezdůvodné obohacení, získané z užívání bytových domů a pozemků bez právního důvodu. Okresní soud žalobě vyhověl a uložil stěžovateli povinnost zaplatit uvedenou částku s úrokem z prodlení. Krajský soud rozhodnutím okresního soudu potvrdil.

Stěžovatel následně podal dovolání k Nejvyššímu soudu s návrhem na odklad vykonatelnosti rozsudku. Nejvyšší soud stěžovatele informoval, že v jeho věci je k rozhodování příslušný senát 28 Cdo. Ten rozhodl o návrhu na odklad vykonatelnosti. Poté Nejvyšší soud stěžovateli zaslal sdělení, že případ náleží jinému senátu v souladu s jeho agendovou specializací (26 Cdo). Postoupení novému senátu stvrdil jako věcně správné předseda Nejvyššího soudu. Senát 26 Cdo napadeným rozhodnutím dovolání odmítl.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Odnětí již přidělené věci musí být podle Ústavního soudu vždy až poslední z možností a musí se tak stát na základě předem daných, známých a transparentních pravidel vylučujících libovůli.

Pokud rozvrh práce Nejvyššího soudu připouští určitou úvahu interpretující konkrétní ustanovení rozvrhu práce (výklad pojmu „hmotněprávní či procesněprávní kvalifikace sporné právní otázky“), musí být z okolností konkrétního případu zřejmé, že při výkladu tohoto pojmu nejde o libovůli, ale jedná se o postup racionální, logický a zdůvodnitelný. Jen tak dojde k naplnění ústavního práva na zákonného soudce.

Ústavní soud již v minulosti připustil, že k „mylným zápisům“ nesprávnému senátu v obecné justici dochází a rozvrhy práce na tyto situace musí pamatovat. V případě chybného zápisu je možné omyl následně napravit. V nyní posuzovaném případě však dovolání obsahovalo právní otázky týkající se bezdůvodného obohacení, tedy otázky, které v souladu s rozvrhem práce mohly spadat do působnosti senátu 28 Cdo. Nelze tedy bez dalšího konstatovat, že k mylnému zápisu došlo a věc nemohla být podle kvalifikace právní otázky nikdy přidělena podle rozvrhu práce senátu 28 Cdo.

Po prostudování spisu a obsahu dovolacích otázek původní senát 28 Cdo vydal usnesení o odkladu vykonatelnosti rozsudku krajského soudu, čímž podle Ústavního soudu vyhodnotil, že je k rozhodování o dovolání stěžovatele příslušný.

Ačkoliv rozvrh práce Nejvyššího soudu neomezoval v části II. písm. b) předsedu senátu v rozhodnutí, že věc náleží jinému soudnímu oddělení žádnou konkrétní lhůtou, z obecných zásad pro přidělení věci zákonnému soudci plyne, že tento postup je možno využít na samém počátku řízení, v rámci vyjasňování kritéria sporné právní otázky při přidělování, nikoliv v průběhu řízení.

Předseda Nejvyššího soudu nevysvětlil, proč byla věc přidělena jinému senátu až po vydání usnesení, tedy sice po předběžném, avšak již věcném posouzení pro potřeby rozhodování o odkladu vykonatelnosti.

Ústavní soud uzavřel, že Nejvyšší soud následným přerozdělením věci senátu 26 Cdo postupoval v rozporu s rozvrhem práce Nejvyššího soudu a porušil stěžovatelovo právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

Ústavní stížnosti proto vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil. Ústavní stížnost v části směřující proti rozsudku krajského soudu odmítl jako nepřijatelnou.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Lucie Dolanská Bányaiová. Žádný soudce neuplatnil odlišné stanovisko.

III. ÚS 3004/24

28. 1. 2025

Vyhověno

Dolanská Bányaiová Lucie

Tarifní hodnota pro výpočet odměny advokáta v řízení o výši pojistného plnění za nemajetkovou újmu na zdraví

Pokud je předmětem řízení výše pojistného plnění za nemajetkovou újmu na zdraví, je při určení výše náhrady nákladů řízení třeba vycházet z tarifní hodnoty podle § 8 odst. 1, a nikoliv podle náhradního kritéria dle § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu jako u jiných náhrad nemajetkové újmy na osobnostních právech. Opačný postup může znamenat porušení práva na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 a práva na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelky Z. V. zrušil III. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 28. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy usnesení Městského soudu v Praze č. j. 13 Co 203/2024-281 ze dne 14. 8. 2024 pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 11 odst. 1 Listiny.

Narativní část

Ve sporu o výši náhrady újmy na zdraví z dopravní nehody přiznal obvodní soud stěžovatelce částku 556 601 Kč jako bolestné a 67 855,50 Kč na nákladech řízení. Část žaloby týkající se ztížení společenského uplatnění vzala stěžovatelka zpět po uspokojení svého nároku vedlejší účastnicí – pojišťovnou. Obvodní soud použil pro výpočet nákladů řízení tarifní hodnotu 50 000 Kč dle § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu.

Městský soud závěry obvodního soudu potvrdil. Uvedl, že předmětem řízení byl už jen nárok na bolestné, a proto i výrok o náhradě nákladů řízení měl být vztažen jen k tomuto nároku. Posuzoval tak jen otázku, zda tarifní hodnotu sporu určit z částky 556 601 Kč, tedy z ustanovení § 8 odst. 1 ve spojení s § 7 advokátního tarifu, či zda v daném sporu byla tarifní hodnotou částka 50 000 Kč podle § 9 odst. 4 písm. a) téhož předpisu.

Stěžovatelka namítala, že městský soud provedl výpočet náhrady nákladů řízení chybně a v rozporu s judikaturou Ústavního soudu. Nesprávné použití tarifní hodnoty ji poškodilo tak, že byla krácena na náhradě nákladů řízení o více než 140 000 Kč.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Při určování výše náhrady za újmu na zdraví, resp. výše pojistného plnění jako peněžité náhrady za takovou újmu, hraje klíčovou roli znalecký posudek, který zohledňuje medicínské aspekty konkrétního případu. Prostor pro uvážení soudu při určení výše náhrady v konkrétním případě je z tohoto důvodu užší než v jiných sporech o ochranu osobnosti. Je-li předmětem řízení náhrada nemajetkové újmy na zdraví, resp. pojistné plnění sloužící k nahrazení této újmy, je při určení výše náhrady nákladů řízení třeba postupovat podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu, a nikoliv podle tarifní hodnoty ve smyslu § 9 odst. 4 písm. a) téhož předpisu jako u jiných náhrad nemajetkové újmy na osobnostních právech.

V posuzované věci se sice nejednalo přímo o spor o náhradu nemajetkové újmy na zdraví, tedy o spor z ochrany osobnosti, ale o spor o výši pojistného plnění. Výše uvedené judikatorní závěry jsou však použitelné, neboť se věc týkala plnění za újmu na zdraví, přestože na straně žalované vystupoval „jen“ pojistitel, jak vyplývá již z nálezů sp. zn. III. ÚS 2358/24.

Městský soud argumentoval, že judikatura Ústavního soudu týkající se aplikace náhradní tarifní hodnoty v daném typu sporů není jednotná. Ústavní soud však shrnul, že judikatura je v tomto ohledu zcela konzistentní a výslovně se vyrovnala i s odklonem provedeným Nejvyšším soudem.

Městský soud proto nepostupoval správně, pokud se nedržel východisek stěžovatelkou odkazovaných nálezů sp. zn. IV. ÚS 1788/23 a sp. zn. I. ÚS 3362/22.

Ústavní soud uzavřel, že městský soud nesprávným určením tarifní hodnoty porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 a na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny. Napadené rozhodnutí proto zrušil. Také upozornil, že závěry reflektují úpravu advokátního tarifu platnou do roku 2024.

IV. ÚS 1501/24

29. 1. 2025

Vyhověno

Hulmák Milan

Náhrada za daň z přidané hodnoty za úkon právního zástupce

Mezi náklady řízení patří i náhrada za DPH za úkon právního zástupce, který byl ke dni jeho poskytnutí plátcem DPH, i pokud v okamžiku rozhodnutí má účastník právního zástupce, který plátcem DPH není. Opačný výklad vede k porušení práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a práva na právní pomoc zaručeného čl. 37 odst. 2 Listiny.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatele Ing. Pavla Procházky zrušil IV. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 29. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy výrok II usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 4 Cmo 203/2023-1177 ze dne 5. 3. 2024 pro rozpor s čl. 36 odst. 1 a s čl. 37 odst. 2 Listiny.

Narativní část

V projednávané věci stěžovatel napadá rozhodnutí odvolacího soudu ve výroku o náhradě nákladů řízení. Vrchní soud změnil výrok o nákladech řízení, přičemž změna snížila počet úkonů o jeden, zahrnula zaplacený soudní poplatek a vyloučila náhradu DPH za zastupování předchozími právními zástupci. Zdůraznil, že právo na náhradu nákladů řízení vzniká až na základě pravomocného rozhodnutí soudu, které má konstitutivní povahu, a dokud rozhodnutí ve věci samé nenabude právní moci, nelze tento nárok uplatnit. Náhradu DPH stěžovateli nepřiznal, protože současný právní zástupce stěžovatele nebyl jejím plátcem.

Stěžovatel namítal, že mu vrchní soud nepřiznal náhradu DPH za právní zastoupení, ačkoli většinu řízení byl zastupován advokátem, který byl plátcem DPH, a teprve na jeho konci převzal zastoupení advokát neplátce. Tvrdil, že náklady řízení se mají počítat podle stavu v době provedení úkonu, jak vyplývá z advokátního tarifu i judikatury Nejvyššího soudu, a že rozhodnutí soudu je nespravedlivé, protože by jej nutilo nést náklady na DPH pouze kvůli změně právního zástupce.

Následná úprava určuje novou výši tarifní hodnoty v případě osobnostních práv tak, že nelze vyloučit aplikaci § 9 odst. 4 písm. a) advokátního tarifu i na případy řízení o náhradu újmy za bolest a ztížení společenského uplatnění.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Lucie Dolanská Bányaiová. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud připomněl, že zásada úspěchu ve věci podle § 142 odst. 1 občanského soudního řádu zajišťuje, že účastník, který důvodně hájil své subjektivní právo nebo právem chráněný zájem, má právo na náhradu účelně vynaložených nákladů proti tomu, kdo do jeho právní sféry neoprávněně zasáhl. Nepřiznání těchto nákladů by bylo v rozporu s ochrannou funkcí civilního procesu, neboť by vedlo ke zmenšení majetkové sféry úspěšné strany jen proto, že musela hájit svá práva. Ústavní soud proto opakovaně judikuje, že nepřiznání náhrady nákladů stanovených právním předpisem může porušovat právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a pokud jde o náklady právního zastoupení, i právo na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny.

V projednávané věci vrchní soud náhradu nákladů včetně DPH za zastoupení původním právním zástupcem stěžovatele, který byl plátcem DPH, nepřiznal s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 238/2007, ze kterého vyplývá, že nárok na náhradu nákladů vzniká až konstitutivním rozhodnutím soudu. Ústavní soud tento závěr nezpochybnil, avšak zdůraznil, že konstitutivní povaha rozhodnutí určuje pouze vznik práva na náhradu, nikoliv jeho konkrétní výši či nahraditelnost jednotlivých složek, včetně DPH.

Podle Ústavního soudu výklad vrchního soudu nemá ústavněprávní opodstatnění, neboť § 137 odst. 3 písm. a) občanského soudního řádu jednoznačně zahrnuje DPH mezi náklady řízení, pokud byl účastník zastoupen

ABSTRAKTY NÁLEZŮ

advokátem, který byl plátcem DPH, bez ohledu na jeho status ke dni rozhodnutí. Vrchní soud tak svévolně zavedl omezení, které zákon ani judikatura neznají, a porušil princip, že náhrada nákladů má kompenzovat účelně vynaložené výdaje spojené s obhajobou práv účastníka. Ostatně sám vrchní soud v usnesení sp. zn. 6 Cmo 305/2020 rozhodl, že pokud soudem ustanovený advokát pověří zastupováním substituta, který je plátcem DPH, musí být DPH z jeho odměny a náhrad zahrnuta do nákladů řízení, jinak by došlo k diskriminačnímu zvýhodnění neplátců DPH a omezení práva na zastupování.

Výklad v tomto nálezu odpovídá přístupu Ústavního soudu k náhradě odměny za zastoupení, přičemž § 137 odst. 2 a 3 občanského soudního řádu se jazykově shodují, a proto není důvod, aby u jednoho

z nich musely být podmínky splněny ke dni rozhodnutí, zatímco u druhého postačovalo jejich splnění při konkrétním úkonu.

Vrchní soud napadeným výrokem porušil právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny. Ústavní soud proto jeho rozhodnutí zrušil.

Soudcem zpravodajem ve věci byl Milan Hulmák. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

IV. ÚS 3048/24

28. 1. 2025

Vyhověno

Odmítnuto pro neoprávněnost navrhovatele

Křestánová Veronika

Rozhodování o náhradě nákladů v řízení o vydání náhradních pozemků

Při rozhodování o náhradě nákladů v řízení o vydání náhradních pozemků k uspokojení restitučního nároku podle zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, které zčásti končilo zastavením řízení pro zpětvzetí žaloby, musí soud náležitě vyhodnotit, z jakého důvodu bral žalobce žalobu zpět a zda lze žalobci vzhledem k okolnostem přičíst zavinění za zastavení řízení dle § 146 odst. 2 občanského soudního řádu. Pokud tak nepostupuje, porušuje právo žalobce na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Návrh a řízení před Ústavním soudem

Na návrh stěžovatelky Dagmar Kratochvílové zrušil IV. senát Ústavního soudu nálezem ze dne 29. 1. 2025 v řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy výrok III rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 55 Co 82/2024-545 ze dne 21. 8. 2024 ve vztahu mezi stěžovatelkou a Státním pozemkovým úřadem pro rozpor s čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve zbylém rozsahu odmítl ústavní stížnost jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným.

Narativní část

Stěžovatelka a další osoba se jako žalobci domáhali nahrazení projevu vůle Státního pozemkového úřadu k bezúplatnému převodu pozemků podle zákona o půdě. Spor se týkal výše restitučního nároku žalobců, který dosud nebyl plně uspokojen. Státní pozemkový úřad stanovil hodnotu nároku žalobců výrazně nižší, protože vycházel z ocenění těchto pozemků jako zemědělských, nikoli stavebních. V průběhu řízení žalobci postupně vzali žalobu zpět u šesti ze sedmi požadovaných pozemků. Obvodní soud totiž vydal tři pozemky jiným oprávněným osobám a také zjistil,

že na dalších třech pozemcích je veřejně prospěšná stavba. Řízení pokračovalo pouze ohledně jednoho pozemku, u něhož obvodní soud žalobcům vyhověl a přiznal jim náhradu nákladů řízení ve výši 330 226,48 Kč. Městský soud v odvolacím řízení poučil žalobce o problematičnosti převodu tohoto pozemku, takže žalobci navrhli změnu žaloby. Tu městský soud převážně připustil a nahradil projev vůle Státního pozemkového úřadu k převodu patnácti pozemků, které žalobci vybrali z veřejné nabídky. Městský soud následně zastavil řízení ohledně původního pozemku a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení, neboť žalobci nebyli úspěšní v prvostupňovém řízení, ale byli úspěšní v řízení odvolacím.

Stěžovatelka namítala, že napadený výrok odporuje principům spravedlnosti, protože spor vyvolala vedlejší účastnice svým odmítnutím přecenit restituční nárok žalobců. Kritizovala také nedostatečné odůvodnění rozhodnutí o nákladech řízení.

Odůvodnění nálezu Ústavního soudu

Ústavní soud již dříve označil svévolné rozhodnutí soudu, které extrémně odporuje průběhu řízení, za důvod k zásahu do rozhodování o nákladech řízení (nález sp. zn. III. ÚS1504/23).

Městský soud v projednávané věci připustil změnu žaloby a rozhodl, že žalobci získají jiné pozemky, čímž žalobě fakticky vyhověl. Jelikož soud žalobu v žádném rozsahu nezamítl, nelze hovořit o neúspěchu žalobců. Pokud žalobci během řízení postupně vzali žalobu zpět ohledně všech sedmi původně požadovaných pozemků, mohlo se to v rozhodnutí o nákladech řízení projevit pouze tím, že by městský soud na rozdíl od obvodního soudu dospěl k závěru, že žalobci zastavení řízení zavinili. V případech, kdy soud nahrazuje projev vůle k převodu náhradních pozemků pro uspokojení restitučního nároku, musí pečlivě posoudit důvody jednotlivých zpětvzetí žaloby.

Obvodní soud výslovně uvedl, že žalobci nemohli předem zjistit důvody, proč některé pozemky nelze převést, a nebylo spravedlivé požadovat, aby si tyto informace obstarávali. Stejný závěr vyplývá i z judikatury, na kterou žalobci odkazovali ve svém vyjádření k odvolání Státního pozemkového úřadu. Městský soud měl proto své rozhodnutí v tomto ohledu podrobněji odůvodnit. Stěžovatelka navíc musela svůj restituční nárok uplatnit soudně, protože Státní pozemkový úřad evidoval jeho hodnotu jako výrazně nižší kvůli rozdílnému ocenění nevydaných pozemků.

Městský soud napadeným výrokem porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto jeho rozhodnutí zrušil. Ve zbylém rozsahu ústavní stížnost odmítl jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným.

Soudkyní zpravodajkou ve věci byla Veronika Křesťanová. Žádný ze soudců neuplatnil odlišné stanovisko.

ROZHODNUTÍ ZAHRANIČNÍCH SOUDŮ

Evropský soud pro lidská práva

Nedostatečný postup úřadů v případě kybernásilí – publikaci intimních fotografií

M. Š. D. proti Rumunsku, č. 28935/21, rozsudek ze dne 3. prosince 2024

[Text rozhodnutí](#) / [Tisková zpráva](#)

Senát čtvrté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že státní orgány nedostály pozitivním závazkům vyplývajícím z práva na respektování soukromého života dle článku 8 Úmluvy, když nepřijaly adekvátní právní rámec, který by stěžovatelce umožnil účinně se bránit proti kybernásilí spočívajícímu ve veřejném sdílení jejich intimních fotografií, a nevedly rychlé a účinné trestní řízení.

Skutkové okolnosti

Stěžovatelka se v létě 2016, kdy byla jako osmnáctiletá přijata ke studiu na univerzitě, seznámila přes Facebook s dvacetiletým V. C. A. Po nějaké době si kromě zpráv začali vyměňovat i intimní fotografie a jejich online vztah se proměnil do krátkého vztahu, jenž skončil v polovině října 2016.

V návaznosti na to vytvořil V. C. A. několik falešných profilů na sociální síti Facebook. Jejich prostřednictvím následně zaslal intimní fotografie stěžovatelky jejím blízkým a kamarádům. Po stěžovatelčině neúspěšném pokusu mu v činnosti zabránit zveřejnil navíc její fotografie i na stránkách nabízejících sexuální služby společně s jejím jménem a telefonním číslem. Stěžovatelku pak kontaktovalo mnoho neznámých osob se zájmem o sexuální služby. Její intimní fotografie zveřejňoval až do konce listopadu toho roku.

Koncem října 2016 stěžovatelka podala trestní oznámení. K podání vysvětlení se však oba dostavili až v srpnu 2018. Vyšetřující policista stěžovatelku před výsledkem opakovaně kontaktoval a hrozil, že pokud nebude spolupracovat, vyšetřování ukončí. Odrazoval ji také od najmutí právního zástupce. Navíc musela podávat vysvětlení v přítomnosti V. C. A., i když policistu výslovně žádala, aby předešel takové situaci, protože z něj má stále strach.

V listopadu 2019 stěžovatelka podala stížnost okresnímu soudu týkající se nepřiměřené délky trestního řízení. Ten shledal v řízení průtahy a nařídil jeho ukončení do čtyř měsíců. Okresní soud ve věci samé rozhodl v červenci 2020. Ztotožnil se s názory státního zastupitelství o splnění podmínek k ukončení trestního stíhání V. C. A. Podle odůvodnění soudu jeho jednání nepředstavovalo trestný čin, jelikož mu stěžovatelka poslala své intimní fotografie dobrovolně. Zaměření jejich vztahu na vyhrocenou sexualitu byla především stěžovatelčina vina, jelikož ona zaslala V. C. A. fotografie v „nemravných pózách“. Stěžovatelka také na rozdíl od V. C. A. nespolupracovala s policií při vyšetřování.

Po sérii dalších neúspěšných stížností a výzev podala stěžovatelka v listopadu 2020 mimořádný opravný prostředek s návrhem na zrušení mezitímního rozsudku s tím, že bylo porušeno její právo na rovnost zbraní. Okresní soud v únoru 2021 předchozí rozhodnutí zrušil a věc vrátil státnímu zastupitelství k obnovení vyšetřování. Ohradil se proti dřívějšímu názoru státního zastupitelství a dodal, že nedostupnost stěžovatelky v první fázi vyšetřování byla omluvitelná a způsobena především tím, že byla neustále obtěžována příchozími hovory neznámých čísel od osob poptávajících sexuální služby. Doplnil, že chování V. C. A. motivovala touha po pomstě a jde o společensky nebezpečnou osobu.

Státní zastupitelství však v lednu 2022 znovu vyšetřování uzavřelo s odůvodněním, že další pokračování by porušilo princip *ne bis in idem*. Věc se následně opět ocitla před okresním soudem, který v červenci 2022 shledal, že státní zastupitelství si přisvojilo pravomoci soudu a odmítlo se řídit jeho instrukcemi, i když to mělo udělat. Ohradil se také proti namítanému porušení principu *ne bis in idem*. Přesto ale musel vyšetřování ukončit, jelikož promlčecí lhůta uplynula již v listopadu 2021.

Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K tvrzenému porušení článků 6 a 8 Úmluvy

Dle stěžovatelky státní orgány selhaly v ochraně jejího práva na soukromý život dle článku 8 Úmluvy ve vztahu k činům V. C. A., tedy publikaci intimních fotografií na platformách nabízejících sexuální služby společně s jejími osobními údaji a šíření blízkým i veřejnosti skrze sociální síť. Namítala, že vnitrostátní orgány špatně vyložily rumunskou právní úpravu a že vyšetřování bylo neúčinné. Ke článku 6 Úmluvy namítala, že orgány porušily její právo na přístup k soudu, právo na nestranného soudce a právo projednat věc v přiměřené době.

Dle Soudu namítaná porušení spadají pod rozsah pozitivních závazků státu účinně ochránit stěžovatelku před zveřejněním jejích intimních snímků včetně účinného vyšetřování. Stížnost přezkoumal pouze na základě článku 8 Úmluvy.

a) Obecné zásady

Soud zdůraznil, že „soukromý život“ kromě psychické a fyzické integrity osoby zahrnuje i aspekty její identity jako jméno, podoba a právo na kontrolu použití svého obrazu (*López Ribalda a další proti Španělsku*, č. [1874/13](#) a [8567/13](#), rozsudek velkého senátu ze dne 17. října 2019, § 87–89).

ROZHODNUTÍ ZAHRANIČNÍCH SOUDŮ

Mezi pozitivní závazky státu podle článku 8 Úmluvy patří i závazek přijmout opatření, která zajistí respektování práva na soukromý život i mezi jednotlivci (*Söderman proti Švédsku*, č. [5786/08](#), rozsudek velkého senátu ze dne 12. listopadu 2013, § 78). V případech ohrožení těch nejintimnějších aspektů soukromého života je prostor států pro uvážení zúžen (*Söderman proti Švédsku*, cit. výše, § 79).

V případech obtěžování a kybernásilí vůči ženám a dětem existuje značné riziko zásahu do fyzické i psychické integrity z důvodu jejich větší zranitelnosti (*K. U. proti Finsku*, č. [2872/02](#), rozsudek ze dne 2. prosince 2008, § 41). Soud kybernásilí považuje za jednu z forem komplexního fenoménu domácího násilí. Důraz na jeho ochranu ze strany států kladou mezinárodní nástroje i konzistentní judikatura Soudů. Mezi pozitivní závazky státu v této oblasti patří a) povinnost zavést a v praxi uplatňovat přiměřený právní rámec chránící proti násilí od soukromých osob, b) povinnost přijmout vhodná opatření k předcházení bezprostředního rizika, o němž vnitrostátní orgány věděly nebo měly vědět a c) povinnost provést účinné vyšetřování násilných činů (*Kurt proti Rakousku*, č. [62903/15](#), rozsudek velkého senátu ze dne 15. června 2021, § 164). U kybernásilí, které v obětech vyvolává úzkost a strach, je civilní náhrada nedostatečná a vyžaduje trestněprávní odpověď (*Volodina proti Rusku* (č. 2), č. [40419/19](#), rozsudek ze dne 14. září 2021, § 57).

b) Použití těchto zásad na projednávanou věc

Dle Soudů lze na projednávanou věc nahlížet jako na online obtěžování ve smyslu ustálené judikatury. Činy V. C. A. motivovala touha po pomstě s cílem očernit, ponižit a znevážit stěžovatelku veřejně i před rodinou. Mohly stěžovatelce způsobit psychické trauma, újmu a emoční nestabilitu a vyvolat v ní pocity úzkosti a strachu. Byly natolik závažné, že ze strany státních orgánů vyžadovaly účinné trestněprávní vyšetřování, jež nemohlo suplovat pouze civilní řízení, jak navrhovaly státní orgány.

(i) Právní rámec

Soud přihlédl ke skutečnosti, že v době projednávaných činů byla národní doktrína i praxe nejednotná ve výkladu předmětných ustanovení trestního zákoníku a tím i otázky, zda nakládání V. C. A. s fotografiemi stěžovatelky bylo v souladu s právem. Novela z roku 2023, která podle vlády zajistila účinnou ochranu obětem „*revenge pornografie*“, však s ohledem na čas jejího přijetí neměla pro projednávaný případ žádný význam. Předmětná ustanovení trestního zákoníku v té době tak neposkytovala stěžovatelce účinnou trestněprávní ochranu proti činům jejího bývalého partnera.

(ii) Trestní řízení

Aby bylo trestní vyšetřování účinné, musí být rychlé a důkladné. Státní orgány však zahájily vyšetřování až více než 6 měsíců po podání trestního oznámení. Vyšetřování vedly proti neznámému pachateli, přestože stěžovatelka poskytla jasné důkazy o pachateli. V. C. A. státní orgány poprvé vyslechly až rok a 8 měsíců po podání trestního oznámení. V průběhu státní orgány nezajistily potřebné důkazy a neposkytly stěžovatelce ochranu před zneužitím ze strany V. C. A., který nehodlal své jednání ukončit.

Soud se ztotožnil s pozdějším názorem okresního soudu, že stěžovatelčina nespolupráce s vyšetřujícími orgány byla vysvětlitelná okolnostmi mimo její kontrolu, zejména obtěžováním neznámými čísly, úzkostí a emoční nestabilitou způsobenou předmětnými událostmi. Nemohla jí tedy být přičtena k tíži. Navíc vyšetřující policista stěžovatelce předestíral, že její věc nemá šanci na úspěch a nemá smysl v ní pokračovat. V průběhu dalších fází řízení docházelo k průtahům, které následně potvrdil i okresní soud. Její stížnosti zůstaly bez jakýchkoliv hmatatelných výsledků. Pasivita orgánů se změnila až po medializaci případu a veřejném protestu. Soud shledal další dílčí pochybení orgánů v tom, jak byla věc přidělována jednotlivým vyšetřujícím orgánům, v jejich trestněprávní kvalifikaci a nakonec i promlčení.

Způsob, jakým se státní orgány vypořádaly s vyšetřováním, dle Soudů ukazuje na (i) nedostatek nestrannosti státního zastupitelství, (ii) jeho opovržení vůči stěžovatelce spočívající v nazývání jejích poz na fotografiích „necudných“ a jejich vztahu jako posunutého do „vyhroceně sexuální“ podoby s účinkem její reviktimizace, přičemž dle Soudů tyto úvahy neměly relevanci pro posouzení případné trestní odpovědnosti podezřelého, a (iii) zjevný nedostatek odborného tréninku při zacházení s oběťmi kybernásilí a předcházení jejich sekundární viktimizaci.

Soud shledal jako obzvláště znepokojivé také to, že státní zastupitelství nerespektovalo pokyn okresního soudu, ačkoli k tomu bylo právně zavázáno. Následně promlčení trestního stíhání Soud označil za zjevné pochybení státních orgánů, které si musely být vědomy konkrétního data, kdy promlčecí doba uplyne, a přesto v řízení nepostupovaly bez zbytečných průtahů. Vnitrostátní orgány dostatečně nezohlednily dotčené veřejné zájmy, ignorovaly nebezpečnou povahu činů V. C. A. a psychologickou újmu stěžovatelky. Jejich postup vyvolal pochybnosti o schopnosti právního mechanismu nastavit odstrašující účinky na ochranu obětí pro pachatele jako stěžovatel a před takovými činy, které pachatelům umožňují uniknout odpovědnosti. Soud proto uzavřel, že došlo k porušení pozitivního závazku státu podle článku 8 Úmluvy.

ROZHODNUTÍ ZAHRANIČNÍCH SOUDŮ

K tvrzenému porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy

Stěžovatelka namítala, že odůvodnění státního zastupitelství, které vedlo k ukončení vyšetřování, naplnilo atributy nerovného zacházení na základě pohlaví a došlo k porušení i článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

Dotčená ustanovení

[Evropská úmluva o lidských právech](#)

Článek 8: Právo na respektování rodinného a soukromého života

(1) Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydli a korespondence.

Dle Soudu jsou tyto námitky úzce spojené s námitkami dle článku 8 Úmluvy. Ve světle předchozích zjištění uzavřel, že je není nutné posuzovat zvlášť (*J. L. proti Itálii*, č. [5671/16](#), rozsudek ze dne 27. května 2021, § 65).

(2) Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Ústavní tribunál Španělska

Odůvodnění soudního rozhodnutí v kontextu genderového násilí

Rozhodnutí č. 145/2024 ze dne 2. prosince 2024

[Text rozhodnutí](#) / [Tisková zpráva](#)

Druhý senát Ústavního tribunálu shledal, že soudní rozhodnutí zahrnující do úpravy styku s nezletilou přenocování u otce, obviněného z genderově podmíněného násilí, porušilo povinnost zesíleného odůvodnění, která je v této souvislosti soudům uložena.

Okolnosti případu

Stěžovatelka ústavní stížností brojila proti rozhodnutím soudů vydaným v rámci sporného rozvodového řízení, která zahrnula do úpravy styku nezletilé dcery s bývalým manželem stěžovatelky přenocování. Soudy se dle jejího názoru odchýlily od znaleckých posudků, které doporučovaly pokračovat v režimu návštěv a vyhnout se zavedení přenocování do doby, než se pobyty dítěte u otce, náchylného k rizikovému chování, znormalizují. Nerespektovaly novelizované znění § 94 [občanského zákoníku](#), podle něhož se režim styku s rodičem, proti němuž je vedeno trestní řízení z důvodu genderového násilí, nepoužije, popřípadě musí být pozastaven. Rozhodnutí soudů proto považovala za neodůvodněná, svévolná a v rozporu s právem na účinnou soudní ochranu zaručenou čl. 24 odst. 1 [španělské ústavy](#).

Odůvodnění rozhodnutí

Ústavní tribunál nejprve připomněl, že právo na účinnou soudní ochranu zahrnuje mj. právo na získání rozhodnutí v souladu s návrhy stran, odůvodněné, právně podložené a nezatížené svévolí, nepřiměřeností nebo zjevným omylem. Povinnost řádně odůvodnit rozhodnutí je přitom umocněna v případech, kdy jsou ve hře vyšší hodnoty ústavního pořádku nebo hmotná základní práva. Ústavní tribunál shledal již v minulosti požadavek na dodržení

zesílené argumentace (*motivación reforzada*) v souvislosti s omezením základního práva na nediskriminaci na základě pohlaví podle článku 14 španělské ústavy. Trestné činy násilí na základě pohlaví přitom představují nejzávažnější formu diskriminace žen.

Přístup předpokládaný novelizovaným § 94 občanského zákoníku je v rozporu s praxí upřednostňující nejlepší zájem dítěte, který se ztotožňuje se zachováním kontaktu s oběma rodiči bez ohledu na to, že je otec násilníkem – nebo údajným násilníkem –, a bez ohledu na riziko vystavení dítěte násilí. Tento přístup soudy měly přijmout ve všech napadených rozhodnutích, která jsou předmětem řízení o ústavní stížnosti, včetně rozhodnutí k režimu přenocování nezletilé dcery u rodiče, který nemá dítě v péči. Z rozhodnutí soudů mělo bez jakýchkoli pochybností vyplývat, že při úvahách o zařazení přenocování do režimu pobytů nezletilé u otce zohlednily kontext násilí a jeho souvislost s právem na rovnost a zákazem diskriminace.

V posuzovaném případě Ústavní tribunál dospěl k závěru, že se tak nestalo. Prvostupňový soud shledal, že odmítání nezletilé setkávat se s otcem a jeho rodinou lze přičítat konfliktu mezi rodiči a jejich rodinami i postoji nedůvěry matky a rodiny matky vůči otcí a jeho rodině. Rozhodl proto o zařazení pobytů u otce přes noc přesto, že dle příslušných orgánů bylo vhodné pokročit v progresi návštěvního režimu až v době, kdy se pobyty nezletilé u otce znormalizují, a že soud v přípravném řízení rozhodl o převedení trestní věci bývalého manžela stěžovatelky do zkráceného řízení. Tím, že rozhodnutí nevzalo v potaz důkazy o násilí, patrně z vydání

ROZHODNUTÍ ZAHRANIČNÍCH SOUDŮ

rozhodnutí o přeměně na zkrácené řízení, na základě kterých mohl být „postoj nedůvěry“ matky nezletilé vůči otci a jeho rodině důvodně založen, přispělo k udržování stereotypních rolí žen a ignorovalo negativní dopady genderově podmíněného násilí na oběti.

Na základě uvedeného Ústavní tribunál uzavřel, že rozhodnutí prvostupňového soudu porušilo právo stěžovatelky na účinnou soudní ochranu v aspektu práva na získání odůvodněného a podloženého soudního rozhodnutí. Rozhodnutí ignorovalo opodstatněné náznaky genderově podmíněného násilí a porušilo povinnost uvést v daném kontextu zesílené odůvodnění.

Dotčená ustanovení

Ústava Španělska

Článek 14

Všichni Španělé jsou si před zákonem rovni a nikdo nesmí být znevýhodněn anebo zvýhodněn pro svůj původ, svou rasu, své pohlaví, své náboženství, své názory anebo jinou osobní nebo sociální okolnost.

Vyslovil proto jeho nicotnost. Vzhledem k uplynutí více než 4 let od vydání napadeného rozhodnutí se však změnila okolnosti rozhodné pro rozhodnutí o režimu pobytu. Proto v zájmu zachování právní jistoty a práv dotčených osob omezil rozsah rozhodnutí na konstatování porušení práva.

K rozhodnutí je připojeno jedno odlišné a jedno konkurenční stanovisko.

Článek 24

(1) Všechny osoby mají při uskutečňování svých zákonných práv a zájmů právo na účinnou ochranu ze strany soudů a soudů; v žádném případě nesmí být nikdo zbaven obrany.

Spolkový ústavní soud

Ústavnost právní úpravy změny příjmení zletilé osoby v důsledku jejího osvojení

Usnesení sp. zn. 1 BvL 10/20 ze dne 24. října 2024

[Text rozhodnutí](#) / [Tisková zpráva](#)

První senát Spolkového ústavního soudu rozhodl, že právní úprava v § 1767 odst. 2 věty první ve spojení s § 1757 odst. 1 věty první občanského zákoníku (dále jen „předmětná ustanovení“), podle které si zletilá osvojovaná osoba nemůže po osvojení ponechat své předchozí příjmení v nezměněné podobě, je v souladu se Základním zákonem (*Grundgesetz*).

Okolnosti případu

V původním řízení požádali ovdovělá osvojitelka a sezdaný osvojovaný příslušný rodinný soud o osvojení bez účinků osvojení nezletilého (*die Annahme als Kind ohne die Wirkungen der Minderjährigenadoption*). Osvojitelka byla partnerkou otce osvojovaného, který mezitím zemřel. Osvojovaný se v roce 1994 oženil. Manželé si ponechali každý své rodné příjmení (*Geburtsname*) a všechny jejich děti z manželství obdržely jako příjmení (*Familiename*) předchozí rodné příjmení osvojovaného.

Rodinný soud s osvojením vyslovil souhlas a nařídil, aby novému příjmení osvojovaného předcházelo jeho předchozí příjmení. Návrh na zachování předchozího rodného příjmení osvojovaného jako jediného příjmení zamítl.

Spolkový soudní dvůr jako soud poslední instance řízení přerušil a položil Spolkovému ústavnímu soudu otázku týkající se slučitelnosti předmětných ustanovení s obecnými osobnostními právy podle čl. 2 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Základního zákona. Podle předmětných ustanovení v případech osvojení zletilé osoby s omezenými účinky (*Volljährigenadoption mit schwachen Wirkungen*), osvojovaný používající do osvojení své rodné příjmení jako příjmení, ale nikoliv jako manželské příjmení (*Ehename*), nemůže nadále používat své rodné příjmení jako své jediné příjmení, i když existují zvláštní okolnosti. Spolkový soudní dvůr považoval předmětná ustanovení za protiústavní.

Odůvodnění rozhodnutí

Spolkový ústavní soud uvedl, že důsledky pro příjmení, které se uplatní v případech osvojení zletilého, jsou v podstatě stejné jako v případě osvojení nezletilého. V zásadě je osvojenci jako rodné příjmení přiděleno příjmení osvojitele. Pokud je osvojenec sezdaný, ale nesdílí se svým manželem příjmení, mění se v důsledku osvojení zletilého jak rodné příjmení, tak příjmení osvojovaného; příjmení osvojitele se stává jeho příjmením.

ROZHODNUTÍ ZAHRANIČNÍCH SOUDŮ

Na žádost osvojitele a se souhlasem osvojovaného může příslušný soud nařídit, aby bylo dřívější příjmení osvojovaného uvedeno před jeho nové příjmení nebo za něj přidáno, čímž se vytvoří dvojité příjmení.

Soud konstatoval, že změna příjmení provedená předmětnými ustanoveními v případech osvojení zletilé osoby zasahuje do obecného osobnostního práva zletilého osvojence zaručeného čl. 2 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Základního zákona. Tak je tomu každopádně v případech, kdy zletilé sezdané osoby používaly své rodné příjmení jako příjmení, ale ne jako manželské příjmení před osvojením. Tento zásah je s ohledem na možnost vytvoření dvojího příjmení podle § 1757 odst. 3 bod 2 věty první občanského zákoníku však z ústavněprávního hlediska odůvodněn.

V situacích, jako v posuzované věci, je značný zásah do práva na jméno způsoben zejména tím, že dochází k povinné změně příjmení, které osvojenec používal před osvojením. V případech, kdy je mezi osvojitelem a osvojovaným vytvořen nový rodinný vztah, přičemž právní vazby k původní rodině zůstávají nedotčeny, je veřejnému zájmu na vnějším zviditelnění nového rodinného vztahu přikládána menší váha než v případě osvojení nezletilé osoby, která má v úmyslu dosáhnout úplné integrace do nové rodiny.

Předmětná ustanovení vytvářejí rovnováhu mezi právem osvojence na vlastní jméno a veřejným zájmem na zviditelnění nově vzniklého vztahu rodič – dítě v souladu se zásadou jednoty rodiny ve společném příjmení (přidělovací funkce jména) vyjádřenou v čl. 6 odst. 1 Základního zákona, která je stále přiměřená.

Dotčená ustanovení

Základní zákon

Čl. 1 (Lidská důstojnost – Lidská práva – Právní závaznost základních práv)

(1) Lidská důstojnost je nedotknutelná. Respektovat a chránit ji je povinností všech státních orgánů.

Čl. 2 (Osobní svobody)

(1) Každý má právo na svobodný rozvoj své osobnosti, pokud neporušuje práva druhých nebo nejedná v rozporu s ústavním pořádkem nebo mravním zákonem.

Čl. 6 (Manželství – rodina – děti)

(1) Manželství a rodina požívají zvláštní ochrany státu.

To však vyžaduje výklad a aplikaci možnosti vytvořit dvojité příjmení zakotvené v § 1757 odst. 3 bodu 2 věty první občanského zákoníku tak, aby zohledňovala skutečnost, že právo jednotlivce na vlastní jméno jako projev obecného osobnostního práva nabývá tím většího významu, čím déle je dřívější příjmení používáno. Požadavek, aby dvojité příjmení bylo „nezbytné ze závažných důvodů v nejlepším zájmu dítěte“, je proto třeba vykládat tak, že klade pouze nízké nároky na jeho umožnění.

Rovněž relevantní zájmy třetích stran, jež mohou být předmětnými ustanoveními ovlivněny v situaci dané věci, nezpochybují vhodnost tohoto vyvážení zájmů. Stejně tak pokud jde o důsledky týkající se příjmení u dětí.

Podle aktuálně platné právní úpravy se tak zákonodárce, aniž by nepřiměřeně omezoval právo dotčených osob na jejich jméno (příjmení), může i nadále spoléhat na publicitu nově vzniklého vztahu rodič – dítě jako na dostatečně významný důvod pro zásah do základních práv způsobený povinnou změnou příjmení. V důsledku toho tato ustanovení splňují také požadavek spravedlivého vyvážení zájmů dotčených jednotlivců se sledovanými veřejnými zájmy – požadavek, který je zakotven v čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a který musí být zohledněn při výkladu čl. 2 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Základního zákona, pokud jde o právo jednotlivce na jeho jméno.

Rozhodnutí bylo přijato poměrem hlasů 5:3.

Občanský zákoník

§ 1757 Jméno dítěte

(1) Dítě obdrží jako své rodné příjmení příjmení osvojitele.

(...)

(...)

(3) Na žádost osvojitele se souhlasem dítěte může rodinný soud spolu s prohlášením o osvojení

(...)

2. předcházet nebo připojovat nové příjmení dítěte k předchozímu příjmení, pokud je to nezbytné ze závažných důvodů v nejlepším zájmu dítěte.

§ 1767 Přípustnost osvojení, použitelná ustanovení

(2) Ustanovení o osvojení nezletilých se použijí obdobně na osvojení zletilé osoby, pokud není v následujících ustanoveních stanoveno jinak. (...)

The American Journal of Comparative Law

N. 1, Spring 2024

Blattner, Charlotte E.

Tselepy, Jessica

For Whose Sake and Benefit? A Critical Analysis of Leading International Treaty Proposals to Protect Nonhuman Animals (str. 1-32)

V čí prospěch a v zájmu koho? Kritická analýza předních návrhů mezinárodních smluv na ochranu nehumánních zvířat (*mezinárodní právo; mezinárodní právo veřejné; mezinárodní smlouvy; zvířata; zvířata a právo; právní ochrana zvířat; práva zvířat; Organizace spojených národů; mezinárodní organizace; veřejné zdraví; ochrana veřejného zdraví; koronavirus; klimatické změny*)

European Journal of International Law

Vol. 35, N. 3, August 2024

Viterbo, Hedit

Ioffe, Yulia

No Refuge from Childhood: How Child Protection Harms Refugees (str. 647-677)

Žádný únik před dětstvím: Jak ochrana dětí škodí uprchlíkům (*humanitární právo; mezinárodní právo; mezinárodní humanitární právo; dětská práva; mezinárodní konflikty; OSN; uprchlické právo; zranitelné osoby; humanitární pomoc; ochrana lidských práv; mezinárodní ochrana*)

Zannoni, Diego

Are We Opening Pandora's Box? Clones, Human Spare Parts and International Law (str. 679-699)

Otevíráme Pandořinu skříňku? Klony, náhradní části lidského těla a mezinárodní právo (*mezinárodní právo; OSN; lidská práva; ochrana lidských práv; reprodukční medicína; lidský život; lidské embryo; lidské tělo; lidské tkáně; darování orgánů*)

Oxford Journal of Legal Studies

Vol. 44, N. 3, Autumn 2024

Dagan, Tsilly

Tax and Globalisation: Toward a New Social Contract (str. 487-508)

Daně a globalizace: Směrem k nové společenské smlouvě (*daňová povinnost; daňová teorie; daňové právo; společenská smlouva; teorie státu; teorie státu a práva; svoboda pohybu; mezinárodní právo; horizontální vztahy; distributivní spravedlnost; státní občanství*)

Goldiner, Adi

Discrimination as a Public Wrong (str. 509-534)

Diskriminace jako veřejný delikt (*diskriminační právo; antidiskriminační právo; veřejná žaloba; vymáhání práva; společenská škodlivost; kanadské právo; americké právo*)

Mavronicola, Natasa

The Case Against Human Rights Penalty (str. 535-562)

Argument proti trestnímu postihu za porušování lidských práv (*lidská práva; ochrana lidských práv; trestní právo; trestněprávní odpovědnost; trestněprávní instituty*)

Nerantzi, Elina

Sartor, Giovanni

'Hard AI Crime': The Deterrence Turn (str. 673-701)

Trestná činnost AI: Obrat k odstrašení (*umělá inteligence; trestná činnost; trestní odpovědnost; ekonomické analýzy práva; manipulace trhem; cenné papíry*)

Revue Générale de Droit International Public

4/2024

Charvin, Robert

L'UNRWA et le conflit Israélo-Palestinien Gaza. 2023–2024 (str. 803–819)

UNRWA a izraelsko-palestinský konflikt v Gaze. 2023–2024

(humanitární právo; mezinárodní právo; mezinárodní humanitární právo; mezinárodní konflikty; OSN; uprchlické právo; humanitární pomoc; ochrana lidských práv; ochrana lidského života; mezinárodní organizace; mezinárodní ochrana)

Rivier, Raphaële

Jurisprudence étrangère intéressant le droit international (str. 913–936)

Zahraniční judikatura relevantní pro mezinárodní právo

(mezinárodní právo; judikatura evropských soudů; judikatura ústavních soudů; mezinárodní soudní rozsudek; mezinárodní právní mechanismy; mezinárodní zločinnost; extradiční řízení; imunita představitelů státu; imunita států)

Neue Juristische Wochenschrift

3/2025, 9. Januar 2025

Biller-Bomhardt, Nikklas

Steinbock, Markus

Hinterbliebenengeld und Schockschaden (str. 113-118)

Pozůstalostní dávka a újma způsobená šokem

(poškozený; újma na zdraví; náhrada škody; újma; pozůstalost; duševní útrapy; odškodňování; sekundární oběť; úmrtí; osoba blízká; osoba příbuzná; občanské soudní řízení; občanské právo; Německo; Spolkový soudní dvůr; BGB; občanský zákoník)

EuGH 04.10.24 – C-507/23

Ersatz eines immateriellen Schadens in Form einer Entschuldigung (str. 141-144)

Rozsudek Soudního dvora Evropské unie ze dne 4. 10. 2024 č. C-507/23

Náhrada nemajetkové újmy formou omluvy

(řízení o předběžné otázce; předběžná otázka; nařízení EU; interpretace; Soudní dvůr Evropské unie; Evropská unie; ochrana osobních údajů; újma; zpracování osobních údajů; zpracování informací; nehmotná újma; omluva; náhrada škody; právo na náhradu újmy; odpovědnost za škodu; Lotyšsko)

6/2025, 30. Januar 2025

Claßen, Jörn

Plum-Schneider, Isabel

Das Recht auf Vergessen in der äußerungsrechtlichen Praxis (str. 327-332)

Právo být zapomenut v praxi svobody projevu

(právo být zapomenut; svoboda projevu; svoboda informací; veřejnost; Spolkový ústavní soud; Německo; provozovatel webových stránek; internet; vyhledávač; provozovatel vyhledávače; vyhledávání informací; přístup k informacím; Soudní dvůr Evropské unie; ochrana osobnosti; osobnostní právo; osobní údaje; unijní právo)

Kempny, Simon

Krüger, Heike

Leistungsansprüche aus den Grundrechten des Grundgesetzes (str. 332-334)

Nároky na plnění ze základních práv podle základního zákona

(základní zákon; dávky; plnění; Německo; Spolkový ústavní soud; oprávněná osoba; vzdělávání; školství; vysoké školy; studium; sociální stát; ústavní práva a svobody; ústavní právo; ústavní principy; judikatura ústavních soudů)

Bulletin analytického odboru Ústavního soudu

02/2025

Připravili (v abecedním pořadí):

Petra Fousková, Tereza Franková, Petra Havlíková, Robert Jakubíček, Lucie Matoušová,
Tereza Ordeltová, Viktória A. Sutórisová, Šimon Svoboda, Jan Zahradníček

Editace: Monika Hanych, Tereza Franková

Grafika: Jan Zahradníček

Fotografie interiéru Ústavního soudu na titulní a poslední straně: © Jiřina Rittichová